

ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้

Local Wisdom of Vernacular Architecture in Southern Thailand

วนิดา พึ่งสุนทร

Wanida Puengsunthorn

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

บทคัดย่อ

ภาคใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งในประเทศไทยที่มีประวัติศาสตร์ทางสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นเวลายาวนาน เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางการค้าคาบสมุทร ก่อเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านผู้คนมากมายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และสั่งสมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบมา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่นี้ได้รับการสร้างสรรค์ผ่านการใช้งานทางกายภาพพื้นฐานร่วมกับวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชน ต้องแก้ปัญหาที่เผชิญกับสภาพแวดล้อมของภาคใต้ ซึ่งแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะพายุลมฝนที่ค่อนข้างรุนแรง การศึกษาได้คัดเลือกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความโดดเด่นมาวิเคราะห์ถึงคุณค่าภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่ ผ่านการพิจารณาแยกอาคารเป็นส่วนต่าง ๆ ตาม “ระเบียบวิธีในงานสถาปัตยกรรมไทย” ที่เคยใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์งานสถาปัตยกรรมไทยชนิดต่าง ๆ โดยบางส่วนได้นำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานเรือนไทยภาคกลางร่วมด้วย เพื่อให้เห็นความโดดเด่นของเอกลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ได้อย่างเด่นชัดมากขึ้น โดยตัวแบบที่นำเสนอมีทั้งเรือนพักอาศัย และอาคาร

เรือนไทยพุทธ แบบเรือน
สามจั่ว ต.เกาะยอ อ.เมือง
จ.สงขลา

ทางศาสนา เพื่อให้เห็นถึงลักษณะร่วม-ต่างที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจใน
ภูมิปัญญาสร้างสรรค์อย่างเป็นภาพรวม จนได้ข้อสรุปที่น่าสนใจส่วนหนึ่งของ
ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ในที่สุด และเชื่อว่า
จะก่อให้เกิดการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นอื่น ๆ อีกต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้, ภูมิปัญญาสร้างสรรค์, เรือนไทย, วัด

Abstract

Southern Thailand has its unique history. For a long time, it has been an important trading centre on the coast of the Andaman Sea and the Gulf of Thailand. This geography creates diversity in cultures through many peoples who entered this area.

Vernacular architecture built in this region encompasses building traditions passed down from generation to generation, serving immediate local needs and in response to local climate, especially severe rainstorms. In this respect, Southern vernacular architecture

significantly differs from other regions' vernacular architecture. This paper investigates distinctive Southern vernacular architecture, focusing on its local wisdom that is embedded in building traditions. The research analyses various building types of vernacular architecture found in the Southern region, such as dwellings and religious buildings. Some of the case studies are compared with the vernacular architecture of Central Thailand to point out their similarities and differences. The finding offers a better understanding of creative wisdom nested in Southern vernacular building tradition. The result will build a solid foundation for future studies.

Keywords: Southern vernacular architecture, creative wisdom, Thai dwelling, temple

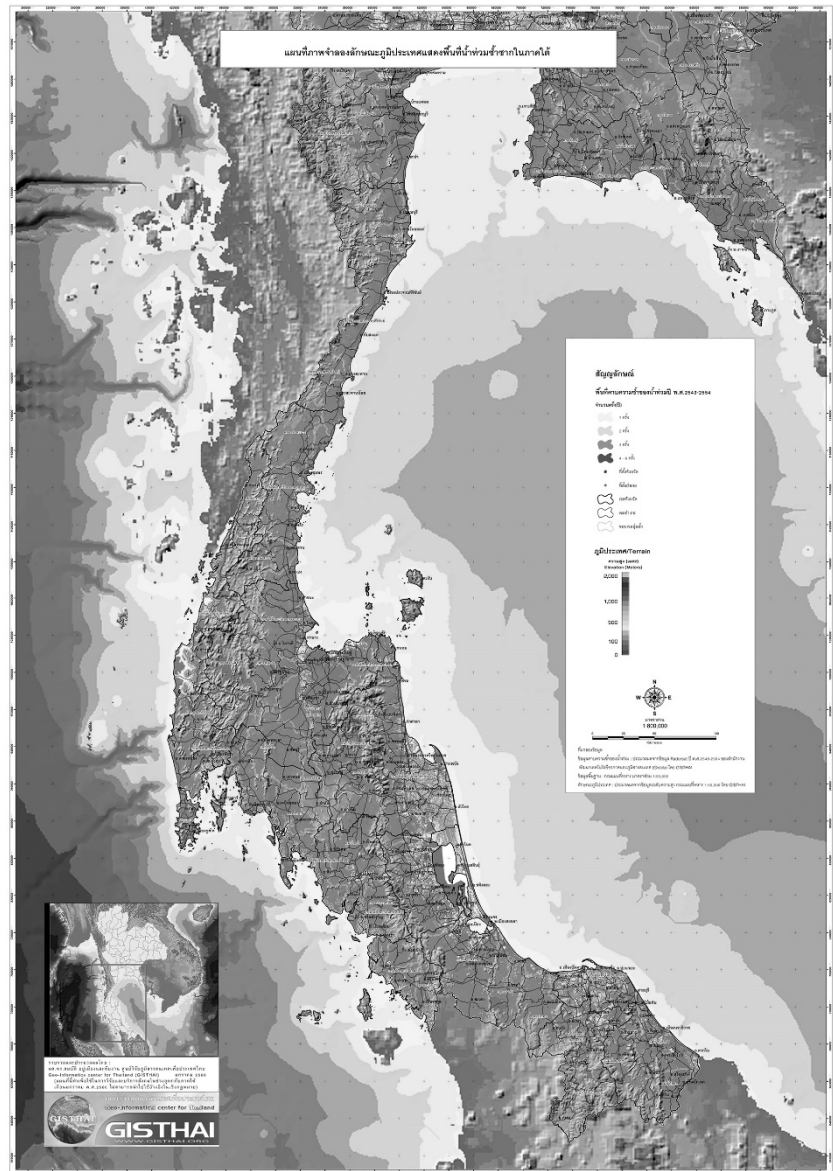
ความนำ

สถาปัตยกรรมภาคใต้ ผู้เขียนได้เคยสำรวจ วิจัย ค้นคว้าเก็บข้อมูลไว้ และเผยแพร่เอกสารในช่วงราว พ.ศ. 2543 เนื้อหาที่น่าสนใจในครั้งนี้จะกล่าวเพิ่มข้อมูลในเชิงวัฒนธรรมและกายภาพของพื้นที่ บอกถึงสถาปัตยกรรมที่มีในภาคใต้อย่างเป็นภาพรวม¹ ซึ่งปรากฏทั้งงานสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย ไทยพุทธ ไทยมุสลิม ศาสนสถาปัตยกรรมบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรืออาคารบางประเภทที่สร้างสรรค์ขึ้นบนวัฒนธรรมแห่งภาคใต้ เพื่อให้เห็นถึงบริบทโดยรวมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งมีความหลากหลาย และมีความเป็นธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการอยู่อาศัยอย่างสงบร่มเย็นของชาวใต้ ผ่านภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์งานช่าง สามารถแก้ไขปัญหาที่เจอได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ต้องการนำเสนอเป็นสำคัญคือหาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ผ่านรูปแบบของเรือนพักอาศัย และอาคารทางศาสนาอื่น ๆ ที่ทำได้ในพื้นที่ โดยอาจยกเปรียบเทียบกับเรือนแบบมาตรฐานภาคกลาง ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เห็นลักษณะของความเหมือนและแตกต่างกันได้อย่างชัดเจนมากขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนี้ได้ และจะทำให้คุณค่าในงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมได้รับการรักษาและสืบทอดต่อไป

ภาพรวมทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ภาคใต้

ภาพรวมภูมิศาสตร์ของพื้นที่ภาคใต้

ที่มา: ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศไทย, แผนที่จำลองลักษณะภูมิประเทศแสดงพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากในภาคใต้, เข้าถึงเมื่อ 23 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก http://www.gisthai.org/flood2560/Flood6y_South.jpg

ภาคใต้ของไทยเป็นพื้นที่คาบสมุทรซึ่งตั้งอยู่ระหว่างทะเลจีนใต้ในมหาสมุทรแปซิฟิกทางด้านตะวันออก และทะเลอันดามันในมหาสมุทรอินเดียฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย 14 จังหวัด นับตั้งแต่จังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา กระบี่ นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง ภูเก็ต สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 13.78 % ของพื้นที่ประเทศไทย ภูมิประเทศโดยรวม

แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ พื้นที่ทิวเขาสูงเป็นแนวยาวทางตอนกลาง พื้นที่ราบ ตะวันออกฝั่งอ่าวไทย และพื้นที่ราบตะวันตกฝั่งทะเลอันดามัน โดยทิวเขา ตอนกลางที่ทอดตัวยาวลงไปทางใต้ ประกอบด้วย ทิวเขาตะนาวศรี ทิวเขาภูเก็ต ทิวเขานครศรีธรรมราช และทิวเขาสันกาลาคีรี เป็นปราการสำคัญที่ทำให้ฝน ตกลงในบริเวณพื้นที่ซึ่งทอดตัวยาวตลอดแนว แผ่นดินทางฝั่งขวาของภาคได้ ยกตัวขึ้นเป็นที่ราบภาคตะวันออกทางฝั่งอ่าวไทย มีการสะสมของสันททรายที่ ิงอกออกมาเป็นแผ่นดิน มีแม่น้ำหลายสายเหมาะสมต่อการเพาะปลูก จึงได้เกิด การตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานต่าง ๆ เป็นอันมาก แม่น้ำสำคัญในส่วนนี้คือแม่น้ำตาปี² และมีแม่น้ำสายสั้น ๆ อีกหลายสาย ตั้งแต่บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะเป็น หาดโคลน จึงมีป้าชายเลนไปตลอดแนวชายฝั่ง การทับถมของตะกอนที่ชายฝั่ง ทำให้เกิดสันทรายขึ้นนอกฝั่ง ซึ่งเรียกกันว่า “สันดอยจะงอย” โดยที่มีขนาด ใหญ่มากอยู่ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ แหลมตาชี อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี แต่สันทรายที่ยาวปิดกั้นอ่าวจนเกิด เป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ก็มี ดังปรากฏที่น่านน้ำทะเลสาบสงขลา จึงทำให้เกิด ชุมชนขึ้นโดยรอบทะเลสาบดังกล่าวมาอย่างยาวนาน และด้วยเหตุผลข้างต้น นี้เอง จึงส่งผลให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริเวณนี้ได้รับการออกแบบ สัม สร้างสรรค์ เป็นอย่างดี

ส่วนแผ่นดินทางด้านตะวันตกกอดตัวลงเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่แคบกว่า มีภูเขาจรดถึงชายฝั่ง และมีหน้าผาในแนวชายฝั่งด้วย มีอ่าวเล็ก อ่าวใหญ่หลายแห่ง และเกาะต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับหาดด้านนี้ค่อนข้าง ลีกลองอย่างรวดเร็ว ไม่มีหาดตื้น ๆ ทำให้การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนฝั่งนี้ไม่เป็น ที่นิยมนัก จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานไปตามสภาพที่ราบที่มี และเป็นการเข้ามาตั้ง ถิ่นฐานในภายหลัง เกาะขนาดใหญ่สุดทางด้านนี้คือ เกาะภูเก็ต ห่างจากฝั่ง ของจังหวัดพังงาไม่มาก มีน่านน้ำแคบ ๆ ที่เรียกว่า “ช่องปากพระ” คั่นอยู่ โดยลักษณะทางธรณีวิทยาบ่งชี้ว่าเดิมเคยเป็นแผ่นดินที่ติดกับแผ่นดินใหญ่ แต่ภายหลังน้ำทะเลได้ตัดขาดออกไปเป็นเกาะดังที่เห็นในปัจจุบัน³ จึงเห็นได้ ว่าสภาพภูมิประเทศโดยรวมมีทั้งที่เป็นชายทะเล ที่ราบลุ่ม ที่ราบเชิงเขา และ ภูเขา ที่ราบโดยส่วนใหญ่เป็นลักษณะชั้นทรายและป่าพรุ⁴

ประวัติศาสตร์สำคัญทางวัฒนธรรมของพื้นที่ภาคใต้

บริเวณพื้นที่ภาคใต้นี้ตามจริงพบหลักฐานการอยู่อาศัยของผู้คนมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ร่วม 40,000 ปีมาแล้ว (ยุคสมัยทางธรณีวิทยาเรียกว่า สมัยไพลสโตซีน-Pleistocene Epoch) ดังปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ำหลังโรงเรียน ตำบลทับปด อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่น่าสนใจระดับต่ำกว่าปัจจุบันประมาณ 100-120 เมตร ผู้คนจึงเดินทางข้ามไปมาระหว่างพื้นที่ได้ทั่วไป⁵ ถ้าและเพิงผาหลายแห่งบ่งชี้ว่ามนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้เลือกใช้เป็นที่พำนักอาศัย โดยไม่อยู่อาศัยที่ใดที่หนึ่งถาวร แต่จะโยกย้ายไปตามแหล่งอาหารที่สัมพันธ์กับฤดูกาลในแต่ละรอบปี⁶ พื้นที่แถบนี้จึงมีการอยู่อาศัยและมีพัฒนาการมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เริ่มแต่ช่วงเวลาของยุคสมัยหินเก่า สมัยหินใหม่ สมัยสำริดและเหล็ก เครื่องใช้สำริดที่สำคัญที่พบคือกล้องโหระทึก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องในเวียดนามที่เรียกว่าวัฒนธรรมด่งเซิน หรือดองซอน (Dongson Culture)

ชุมชนภาคใต้พัฒนาการเข้าสู่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 5 หรือ 7 ความเชื่อเดิมของชุมชนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ บูชานับถือว่าเป็นสิ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ต่อมาวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มผสมผสานกับการรับอารยธรรมภายนอก ได้รับวัฒนธรรมอินเดียและจีนซึ่งอยู่ในช่วงสมัยประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อทางศาสนา ส่งผลให้เกิดความเจริญของชุมชนมากยิ่งขึ้น และพัฒนาสู่ความเป็นนครรัฐที่มีพัฒนาการมากมายในหลายด้าน เกิดการเดินทางข้ามคาบสมุทรฝั่งตะวันตกในแถบจังหวัดตรังถึงพังงา ไปยังฝั่งตะวันออกแถบจังหวัดสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ซึ่งมีเส้นทางเดินบกย่อย ๆ ด้วยกันหลายเส้นทาง⁷ พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย ทั้งซากโบราณสถานและศิลปวัตถุต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อที่หลากหลาย ทั้งพราหมณ์ พุทธ และมุสลิม⁸

พื้นที่ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ทั้งใกล้และไกล ปรากฏหลักฐานเป็นศิลปวัตถุเก่าแก่ ทั้งโรมัน จีนสมัยราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์ถัง มีการติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนอื่น ๆ โดยรอบ ทั้งด้านการค้าและการศาสนา โดยศาสนามีทั้งพราหมณ์ฮินดู พุทธเถรวาท และพุทธมหายาน (หลักฐานที่พบโดดเด่นเป็นพุทธมหายาน) และมุสลิม ภาคใต้เองมีความสัมพันธ์กับรัฐหรืออาณาจักรใกล้เคียง ทั้งรัฐทวารวดี รัฐละโว้ รัฐสุโขทัย รัฐอโยธยา จนถึงอยุธยา ก็ได้เกิดการรวมอาณาจักรเข้าด้วยกัน จนปรากฏเป็นลักษณะร่วมทางศิลปกรรม

ที่มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งศิลปกรรมในการศาสนา และเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน⁹ เหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งคือการที่เจ้าเมืองปัตตานีได้หันไปนับถือศาสนาอิสลามแทนพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสำคัญเชิงวัฒนธรรม ที่ยังผลต่อศิลปะและสถาปัตยกรรมไปด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าปัตตานีได้กลายมาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนาอิสลามของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰ ในที่สุด

นอกจากนี้การเมืองการปกครองก็มีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมเช่นกัน ในช่วงเวลาที่อยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองการปกครองในพื้นที่ภาคใต้ นั้น ได้ให้อิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะและสถาปัตยกรรมไปโดยปริยาย เมืองสำคัญของภาคใต้ในสมัยอยุธยา ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสทิงพระ หรือจังหวัดสงขลาในปัจจุบัน เมืองพัทลุง¹¹ จึงพบหลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมส่วนกลางให้เห็น และแม้เข้าสู่ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ยังคงมีการส่งต่อทางวัฒนธรรมนี้ผ่านระบบการปกครองสืบต่อมา

สังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนโดยรวม

ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการทางสังคมมาอย่างยาวนาน มีความเกี่ยวข้องกับผู้คนภายนอกผ่านการค้าทางคาบสมุทร รวมถึงการเผยแผ่ศาสนาด้วย เป็นตลาดกลางทางการค้าระหว่างซีกโลกทั้งสองฝั่ง เกิดเมืองท่า และเมืองสำคัญทางการค้าขึ้นหลายเมือง เช่น ในแถบจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช แม้อ้อมมาภายหลังการเดินทางค้าขายข้ามแผ่นดินลดความสำคัญลงไป เนื่องจากเทคโนโลยีการเดินทางเรือดีขึ้น สามารถล่องเรืออ้อมผ่านปลายแหลมมลายูได้โดยสะดวก แต่เมืองท่าริมฝั่งทะเลที่มีขนาดใหญ่ก็ยังคงมีความสำคัญ และเจริญเติบโตไปพร้อมกับพัฒนาการของการค้าทางทะเล จนบางแห่งได้พัฒนาเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองของนครรัฐไปในที่สุด¹²

พัฒนาการของการก่อสร้างเมืองปรากฏหลักฐานเป็นแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ในปัจจุบัน บ่งบอกถึงความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในภาคใต้ ที่มีมานานนับแต่อดีตอันเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ และเจริญรุ่งเรืองต่อเนื่องมาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

ความคิดความเชื่อทางศาสนาของผู้คนในภาคใต้เริ่มต้นจากการเชื่อเรื่องผีสารหรือสิ่งที่มองไม่เห็น และความเชื่อเกี่ยวกับคนตายที่แยกแยะกับคนออกเป็นคนละส่วน เชื่อในเรื่องของอำนาจลี้ลับผ่านการทำพิธีกรรมต่าง ๆ

ขอนแก่น

แหล่งโบราณคดีเขาสามแก่น
แหล่งโบราณคดีเขาสก

ระนอง

กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง
แหล่งเรือโบราณคลองกลวย

พังงา

แหล่งโบราณคดีนางยอน
แหล่งโบราณคดีเขาพระเหนือ
แหล่งโบราณคดีเขาพระนารายณ์(เขาเวียง)
แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง-เกาะคอเขา(ทุ่งตึก)

กระบี่

แหล่งโบราณคดีคลองลูกบัต(คลองท่อม)

ตรัง

แหล่งโบราณคดีนาพละ

สุราษฎร์ธานี

แหล่งโบราณคดีวัดอัมพวาส
แหล่งโบราณคดีวัดศาลาทั้ง
แหล่งโบราณคดีท่าชนะ
แหล่งโบราณคดีไชยา
แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย
แหล่งโบราณคดีเวียงสระ
แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์

นครศรีธรรมราช

แหล่งโบราณคดีท่าเรือและเกตุกาย
แหล่งโบราณคดีเขาควา
แหล่งโบราณคดีท่าศาลา-สิชล
แหล่งโบราณคดีโมคลาน
แหล่งโบราณคดีดุมบึง

ปัตตานี

แหล่งโบราณคดียะรัง

สงขลา

แหล่งโบราณคดีสทิงพระ
แหล่งเตาปะโอ

แหล่งโบราณคดีภาคใต้
โดยสังเขป

ที่มา: ปรับปรุงจาก
กรมศิลปากร, **ชุมชนโบราณ
ในภาคใต้**, เข้าถึงเมื่อ
23 พฤษภาคม 2565,
เข้าถึงได้จาก [https://
shorturl.asia/8WmNt](https://shorturl.asia/8WmNt)

หนึ่งในเครื่องมือสำคัญในพิธีกรรมคือกลองมโหระทึก เป็นหลักฐานสำคัญหนึ่ง
ที่อาจใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร และอาจ
มีเวทมนต์คาถา กำกับในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้¹³

สำหรับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธนั้นได้มีอิทธิพลต่อผู้คนใน
บริเวณภาคใต้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10-11 เป็นต้นมา¹⁴ ดังปรากฏการพบ
หลักฐานรูปเคารพในศาสนาฮินดูไศวนิกาย และไวษณพนิกาย หรือพระพิมพ์
สลูปล้างต่าง ๆ พุทธศาสนาแบบมหายานได้ประดิษฐานอย่างมั่นคงเป็น
ศาสนาสำคัญของรัฐศรีวิชัยในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 ควบคู่ไปกับการ
คงอยู่ของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่ยังเป็นความคิดความเชื่อคู่กัน แต่ค่อย ๆ
ลดความสำคัญลง ภายหลังศาสนาฮินดูก็กลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งในราว
พุทธศตวรรษที่ 19-20 ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงที่พุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์
ได้มีบทบาทสำคัญโดดเด่น เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีพระเจ้านครศรีธรรมราช
(นครศรีธรรมราช) ได้สนับสนุนค้ำจุนพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้พระพุทธศาสนาระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชและศรีลังกา¹⁵
ความแตกต่างทางความคิดความเชื่อในด้านศาสนานี้ไม่ได้เป็นปัญหาต่อผู้คน
แต่อย่างใด ทุกคนต่างให้ความเคารพในหลักปฏิบัติและความเชื่อของอีกฝ่าย
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความสงบร่มเย็นในการอยู่อาศัยร่วมกันของผู้คน
ทุกชนแห่ง¹⁶

การที่ผู้นำให้ความสำคัญกับพระพุทธรศานาย่อมมีผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองโดยปริยาย โดยพื้นที่ภาคใต้ส่วนล่างนิยมนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน ในขณะที่เหนือขึ้นมาตอนบนได้หันมานิยมนับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์จนมั่นคง ภายหลังราวพุทธศตวรรษที่ 21 พุทธศาสนาในนครศรีธรรมราชก็ได้ลดบทบาทลง จากศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธรศานาแบบลังกาวงศ์ไปรวมศูนย์ที่กรุงศรีอยุธยาแทน และการเข้ามาของศาสนาอิสลามก็มีความชัดเจนและเข้มแข็งมากขึ้น ผู้ปกครองเมืองต่าง ๆ ในบริเวณภาคใต้ตอนล่างต่อเนื่องไปถึงปลายแหลมมลายูได้หันไปยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม ส่งผลให้พลเมืองปรับเปลี่ยนศาสนาตามกันไป ในช่วงเวลาแห่งการเผยแผ่อิทธิพลของมุสลิมนั้น ชุมชนชาวพุทธที่มีระบบกัลปนาของวัดโดยชุมชนอย่างชัดเจนจะเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งทางการปกครองอย่างมาก ทำให้ยังคงรักษาความคิดความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธรศานาไว้ได้ โดยไม่ถูกศาสนาอิสลามกลืนหายไป¹⁷

หลังจากพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 23 นครศรีธรรมราชยังคงเป็นศูนย์กลางพระพุทธรศานาแบบลังกาวงศ์ในพื้นที่ภาคใต้เช่นเดิม ศาสนาฮินดูมีบทบาทเพียงการสร้างอำนาจความชอบธรรมทางการปกครองที่แทรกอยู่ร่วมในพิธีกรรมบางอย่าง ผู้คนแยกแยะพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ออกจากกันได้ และเข้าใจว่าศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางการปกครองเท่านั้น¹⁸ ในช่วงนี้เองชาวคริสต์ได้เข้ามายังพื้นที่ภาคใต้เพื่อค้าขายและเผยแผ่คริสต์ศาสนาด้วยเช่นกัน แต่ก็ไม่สามารถทำการเผยแผ่ได้สำเร็จ

กลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในภาคใต้คือกลุ่มคนจีน ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับผู้คนในแถบนี้นับแต่อดีตกาลนานมาแล้ว แต่มีปรากฏความชัดเจนในราวพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ทั้งเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองในราชสำนัก และการทำมาค้าขาย นำพาให้ชาวจีนบางคนเติบโตได้เป็นถึงเจ้าเมืองสืบต่อกันมา เช่น เจ้าเมืองสงขลา โดยชาวจีนมีประเพณีและความเชื่อตามแบบฉบับเป็นของตนเอง จึงปรากฏมีศาลเจ้าจีนและสุสาน (แต่ก็ไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 24) และเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจและการเมืองของพื้นที่ภาคใต้อย่างมาก อีกทั้งระบบความคิดความเชื่อของชาวจีนเป็นพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งไม่ได้แตกต่างไปจากชาวไทยพุทธมากนัก¹⁹ จึงเกิดมีชุมชนชาวจีนขึ้นผสมผสานไปกับกลุ่มชนดั้งเดิม และผสมผสานทางวัฒนธรรมดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

จากประวัติศาสตร์ของพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า พื้นที่ภาคใต้มีภูมิศาสตร์ที่ตั้งซึ่งมีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศอย่างมาก ทั้งสภาพอากาศ แดด ลม ฝน ที่ส่งผลต่อสภาพการอยู่อาศัย และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ คือมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างอาชีพที่หลากหลายและการดำรงชีวิตของชุมชนชาวใต้ รวมถึงมีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่มีความหลากหลาย ปัจจัยดังกล่าวทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลอันสำคัญต่อแนวคิดและภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของภาคใต้ให้มีเอกลักษณ์และโดดเด่น

รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้

ในปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นภาคใต้หลายพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เช่น เรือนพักอาศัยในแถบสงขลาและพัทลุง ดังที่มีเอกสารเผยแพร่สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น²⁰ หรือเรือนที่มีรูปแบบเฉพาะที่น่าสนใจและอาจหลงเหลือน้อยจนหาดูได้ยากแล้ว เช่น เรือนแพบก อำเภอกีร์รีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี²¹ ส่วนอุโบสถในพุทธศาสนาก็กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเช่นกัน โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในท้องที่ที่ได้รับอิทธิพลภายนอกจากการเมือง การปกครองส่วนกลางที่ส่งผลต่อรูปแบบพื้นถิ่น²² และอาคารทางศาสนาของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ซึ่งผู้เขียนเคยเก็บข้อมูล ได้มีการต่อเติมปรับปรุงรูปแบบเพื่อสนองตอบความต้องการใช้พื้นที่ให้มากขึ้น และอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านี้ในภาคใต้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยของสังคม ตามปกติวิสัยของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในทุก ๆ แห่งที่มักมีสาเหตุจากกายภาพของชุมชนที่มีความเจริญธรรมาโถมเข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาจากภาครัฐ โดยมักมาในรูปแบบของการคมนาคมและการชลประทาน²³ รวมถึงทัศนคติทางสังคม วัฒนธรรมก็อาจมีการปรับเปลี่ยนไปด้วย จึงส่งผลให้ความต้องการใช้งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้นต่างไปจากวิถีเดิมที่เคยมีมา

รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ที่ผู้เขียนได้เคยนำเสนอข้อมูลไว้แล้วในบทความเรื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้²⁴ ซึ่งได้แบ่งพื้นที่ศึกษารวบรวมข้อมูลไว้เป็น 3 พื้นที่ด้วยกันคือ ภาคใต้ตอนบนในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี ภาคใต้ตอนกลาง ได้แก่ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ส่วนภาคใต้ตอนล่างคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งแยกกลุ่มสถาปัตยกรรมสำคัญไว้เป็น 4 กลุ่ม

คือ เรือนพักอาศัย อาคารทางพุทธศาสนา อาคารทางศาสนาอิสลาม และ อาคารประเภทอื่น ๆ รายละเอียดให้ดูจากเอกสารเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้รูปแบบ สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นคือกลุ่มเรือนไทยพุทธเชื้อสายจีนในบริเวณเกาะยอ²⁵ ซึ่งมีลักษณะรูปแบบสัดส่วน รูปทรงอาคารที่สวยงามและโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ชัดเจน และประกอบด้วยภูมิปัญญาสร้างสรรค์ สามารถเป็นตัวแทนแห่งลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนพักอาศัยภาคใต้ แบบหนึ่งได้ ส่วนเรือนไทยมุสลิม จากที่ได้เก็บข้อมูลมานั้นพบว่ามีลักษณะร่วม สำคัญหลายอย่าง ที่สามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านรูปแบบและ ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่ชัดเจน จึงได้นำเรือนไทยมุสลิมในกลุ่มเรือนที่อำเภอ ยะรัง จังหวัดปัตตานี มาศึกษาวิเคราะห์ โดยจะศึกษาและนำเสนอข้อมูลผ่าน ระเบียบวิธีในงานสถาปัตยกรรมไทยในหัวข้อต่อไป

1. เรือนพักอาศัย

1.1 กลุ่มเรือนไทยพุทธ

เรือนพักอาศัยในกลุ่มชาวไทยพุทธเชื้อสายจีนที่บริเวณเกาะยอ จังหวัด สงขลา เป็นกลุ่มที่เห็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เรือนพื้นถิ่น ไทยพุทธนี้อาจแบ่งกลุ่มได้ตามลักษณะเรือนคือ เรือนจั่วเดี่ยว เรือนสองจั่ว เรือนสามจั่ว และเรือนแบบพิเศษ ซึ่งเรือนไทยพุทธที่เกาะยอมีรูปทรงหลังคา สัดส่วนเรือนที่สามารถเป็นตัวแทนที่สำคัญภาพหนึ่งของเรือนไทยพุทธภาคใต้ได้ โดยมีลักษณะเรือนดังภาพต่อไปนี้²⁶

รูปแบบเรือนไทยพุทธ
แบบเรือนจั่วเดี่ยว สสำรวจ
เก็บข้อมูล และนำเสนอใน
พ.ศ. 2543

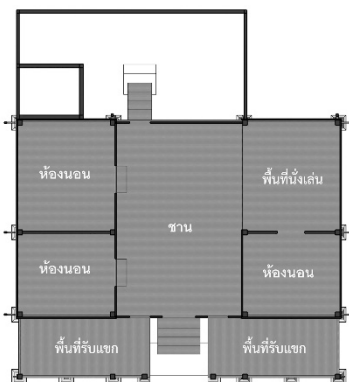

รูปแบบเรือนไทยพุทธ
แบบเรือนสองจั่ว สํารวจ
เก็บข้อมูล และนำเสนอใน
พ.ศ. 2543

ชาว: รูปแบบเรือนไทยพุทธ
แบบเรือนพิเศษ สํารวจเก็บ
ข้อมูล และนำเสนอใน
พ.ศ. 2543

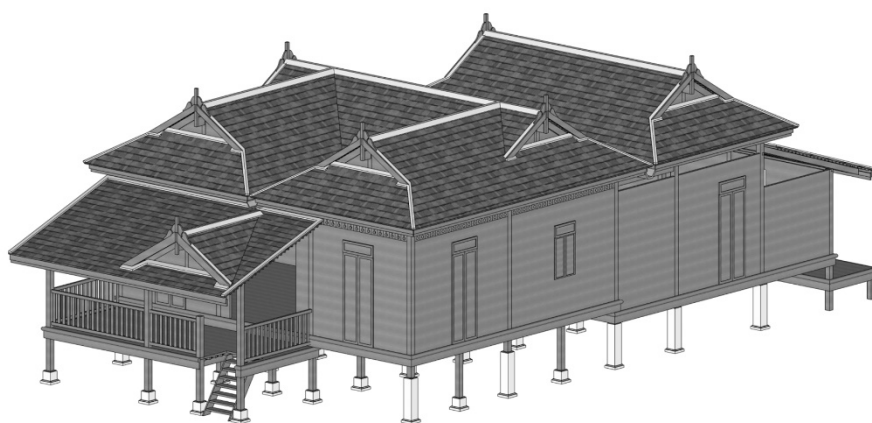
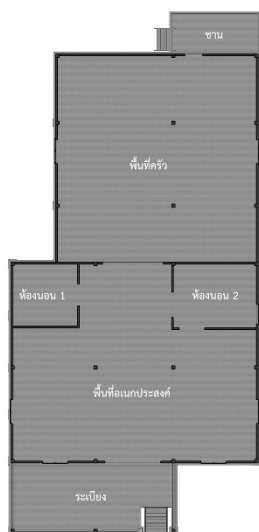
ลํว: ผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติภาพรวมของเรือน
ไทยพุทธแบบสามจั่ว
บ้านเลขที่ 3 หมู่ 4
ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา

1.2 กลุ่มเรือนไทยมุสลิม

เรือนพักอาศัยของชาวไทยมุสลิม กลุ่มที่มีความโดดเด่นอยู่ในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส โดยเรือนไทยมุสลิมที่คัดเลือกมานำเสนอนี้มีแบบแผนเรือนที่สามารถเป็นตัวแทนของเรือนไทยมุสลิมในพื้นที่ได้ค่อนข้างดี เพราะจะเห็นการแบ่งส่วนพื้นที่ภายในเรือนอย่างชัดเจนเป็นส่วนพื้นที่ด้านหน้า (สำหรับผู้ชาย) และพื้นที่ด้านหลัง (สำหรับผู้หญิง) และมีเอกลักษณ์ของรูปทรงและองค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรมที่ชัดเจน²⁷

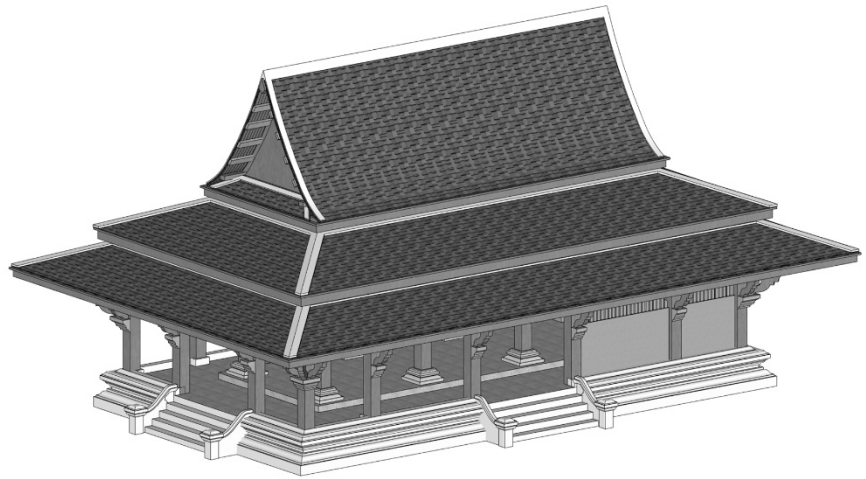
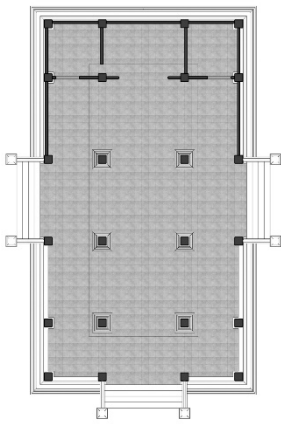
ผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ เรือนไทยมุสลิม
ภาคใต้ บ้านเลขที่ 124
หมู่ 3 ต.กระโด อ.ยะรัง
จ.ปัตตานี

2. อาคารทางพุทธศาสนา

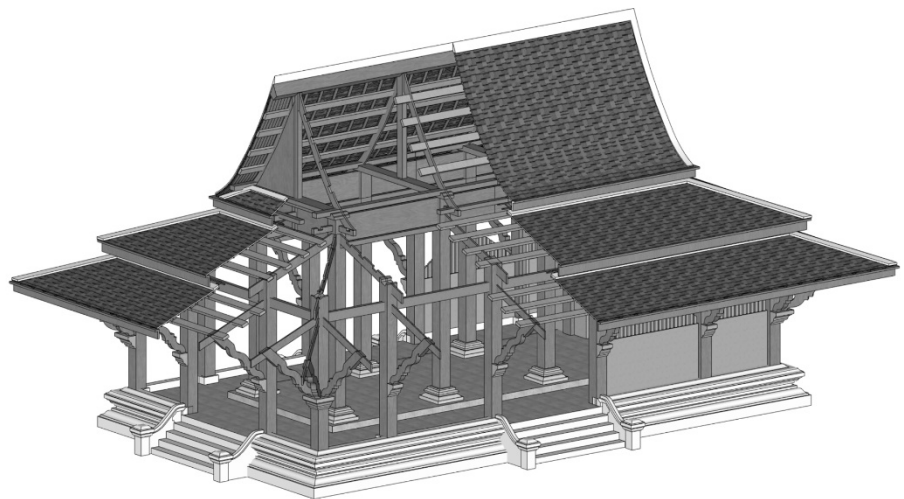
วัดไทยพุทธ

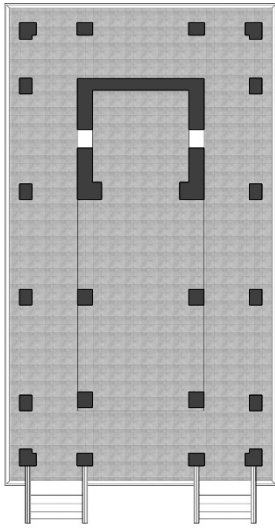
อาคารสาธารณะของกลุ่มชาวไทยพุทธประเภทอุโบสถนั้น มีความหลากหลายตลอดพื้นที่ภาคใต้ตอนบนจรดพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง และเห็นได้ชัดว่าพื้นที่ตอนบนมีอิทธิพลทางวัฒนธรรมของภาคกลางค่อนข้างมาก ในขณะที่พื้นที่ชายแดนตอนล่างก็มีอิทธิพลจากประเทศใกล้เคียง หรือวัฒนธรรมกลุ่มชาวมุสลิมค่อนข้างมากเช่นกัน พื้นที่ตอนกลางก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากภาคกลางอันเนื่องมาจากการเมืองการปกครองในสมัยนั้น แต่ที่น่าสนใจคือรูปแบบอุโบสถพื้นถิ่นกลุ่มอุโบสถโถงที่เป็นไม้ทั้งหลังคือ อุโบสถโถงวัดน้ำขาวในและอุโบสถโถงที่เป็นเครื่องก่อคือ อุโบสถโถงวัดโลการาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ที่โดดเด่นมาก

ซึ่งอุโบสถทั้งสองหลังดังกล่าวมีรูปแบบการใช้พื้นที่ที่มีลักษณะร่วมของความ
เป็นแบบแผนของอุโบสถพื้นถิ่นภาคใต้ที่ชัดเจน แม้ว่าจะต่างด้วยวัสดุ แต่เห็น
ได้ชัดถึงลักษณะร่วมของการใช้พื้นที่ในการพยายามแก้ปัญหาทั้งทางโครงสร้าง
และป้องกันปัญหาจากสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี²⁸

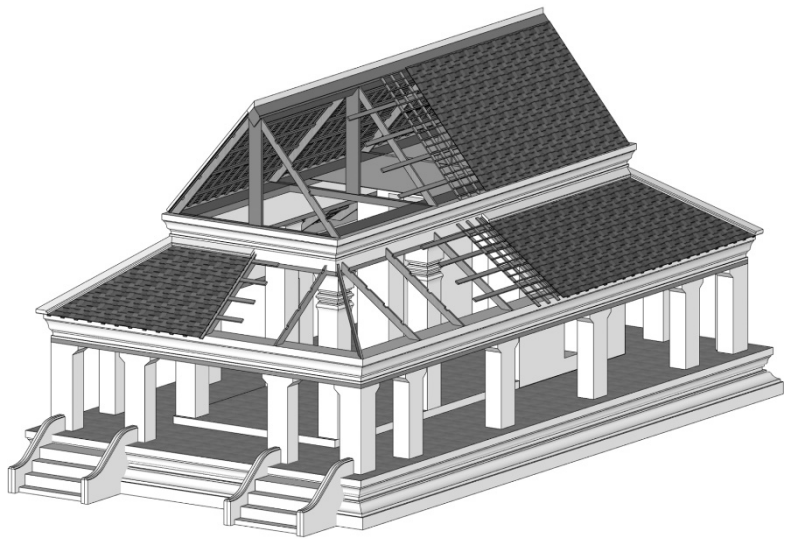
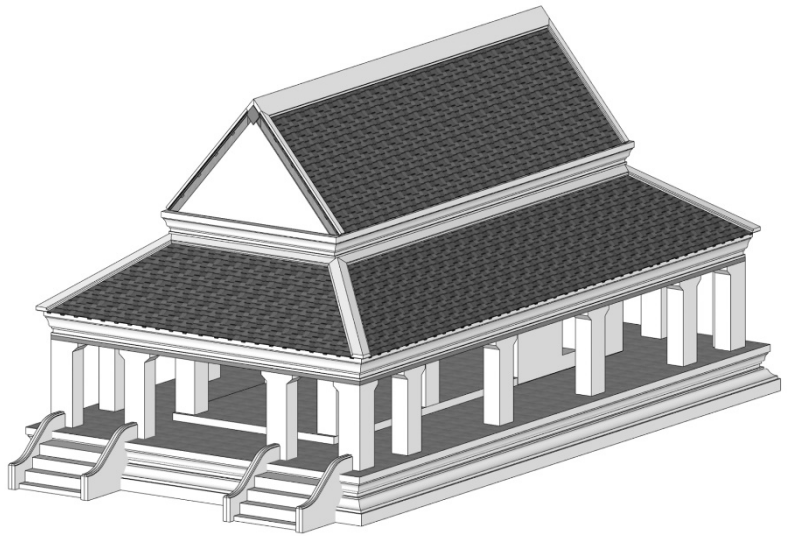

ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ อุโบสถเครื่องไม้
วัดน้ำขาวใน อ.จะนะ
จ.สงขลา

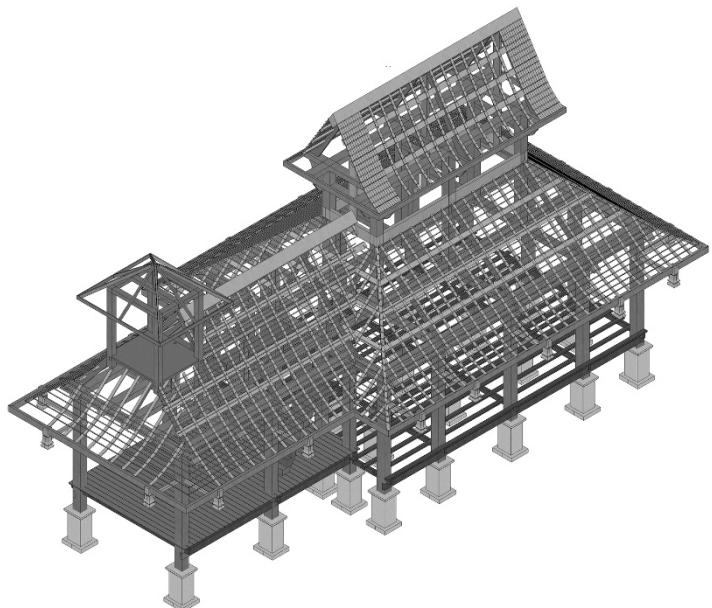
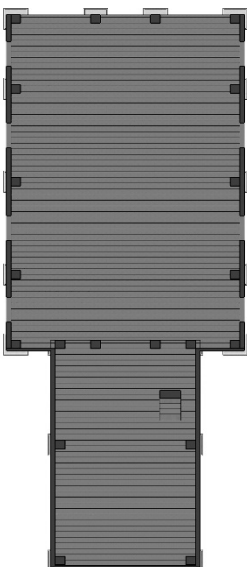
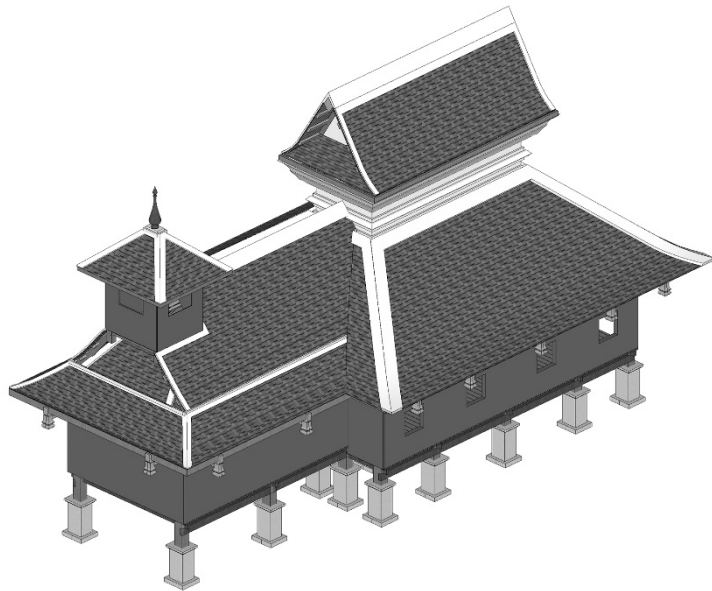
ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ อุโบสถเครื่องก่อ
วัดโลการาม อ.สิงหนคร
จ.สงขลา

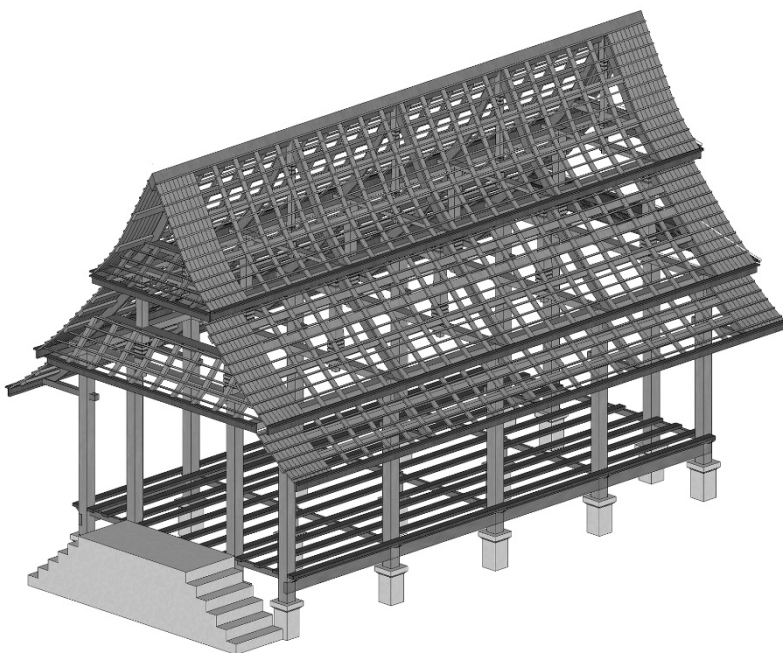
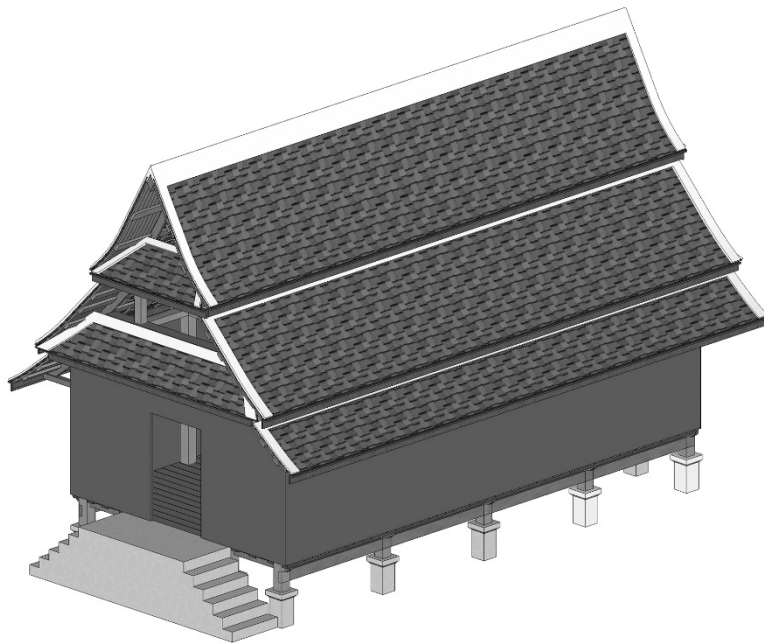
3. อาคารทางศาสนาอิสลาม

อาคารทางศาสนาอิสลามในกลุ่มชาวไทยมุสลิม มีอาคารสำคัญที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักกันดีคือ มัสยิดวาติอัลฮูเซ็น ซึ่งเป็นมัสยิดเก่าแก่หลายร้อยปี แม้จะมีการต่อเติมอาคารต่อมาแล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏเอกลักษณ์ของการสร้างสรรค์ชัดเจน นอกเหนือจากการใช้พื้นที่ตามข้อกำหนดทางศาสนา ก็เห็นถึงการแก้ปัญหาที่ต้องเจอในหลายส่วนด้วยกันได้อย่างดี และอีกหลังหนึ่งคือสุเหร่าเก่าแก่ที่บ้านอาโห (ปัจจุบันเรียกมัสยิดอาโห) ซึ่งเป็นสุเหร่าขนาดเล็ก แต่ก็มีเอกลักษณ์ของการสร้างสรรค์ที่ชัดเจนเช่นกัน²⁹

ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ มัสยิดวาติอัลฮูเซ็น
หรือมัสยิดตาโละมาเนาะ
อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส

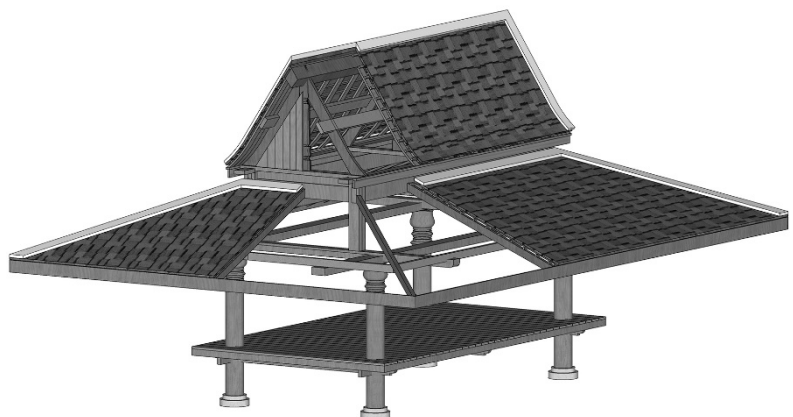
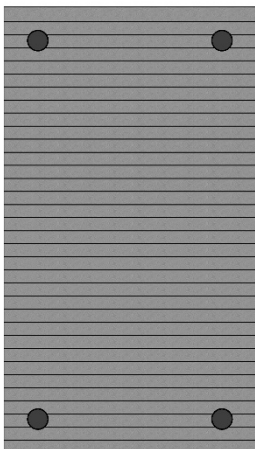
ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ สู่เหράบ้านอาโห
(มัสยิดอาโห) อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

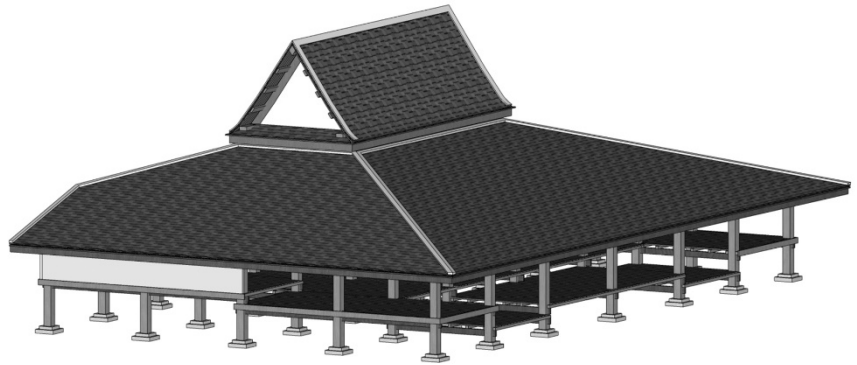
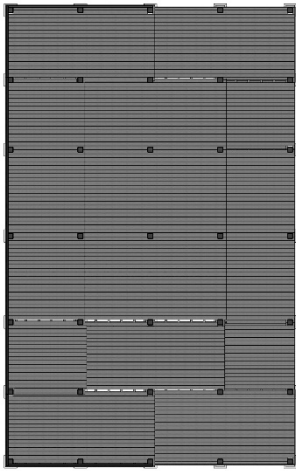
4. อาคารประเภทอื่นๆ

อาคารอื่น ๆ นอกเหนือจากที่นำเสนอข้างต้นยังมีอีกหลายชนิด ทั้งนี้ได้เคยเสนอข้อมูลอาคารที่สำคัญไว้เป็น 2 ชนิดคือ ศาลาโรงธรรม ศาลาริมทางหรือศาลาโถง ซึ่งจะขอยกมานำเสนอในที่นี้ โดยยกชนิดอาคารขนาดใหญ่ คือศาลาโรงธรรมวัดเทพนิมิตร์ และอาคารขนาดเล็ก คือศาลาโถงวัดหงสาราม³⁰ ซึ่งมีลักษณะสำคัญทางรูปแบบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ เห็นได้ถึงความตั้งใจในการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับอาคารประเภทอื่น ๆ ข้างต้น ทั้งนี้ศาลาโรงธรรม ศาลาริมทางหรือศาลาโถงในกลุ่มวัฒนธรรมไทยพุทธ มักจะต้องทำระดับแยกออกเป็น 2 ระดับเป็นอย่างน้อย เพื่อให้พระสงฆ์ซึ่งใช้งานในศาลาทั้งสองแบบอยู่ในระดับที่สูงกว่าชาวบ้านทั่วไป เป็นการแสดงความเคารพตามวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ³¹

ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ ศาลาโถง
วัดหงสาราม อ.ปานาเระ
จ.ปัตตานี

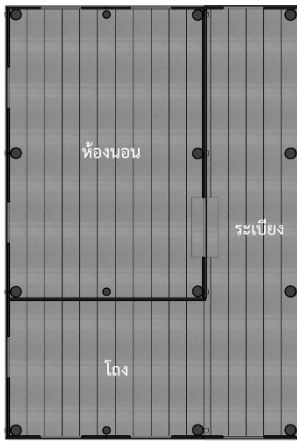
ภาพผังพื้นและแบบจำลอง
สามมิติ ศาลาโรงธรรม
วัดเทพนิมิตร อ.ป่านาระ
จ.ปัตตานี

บทวิเคราะห์

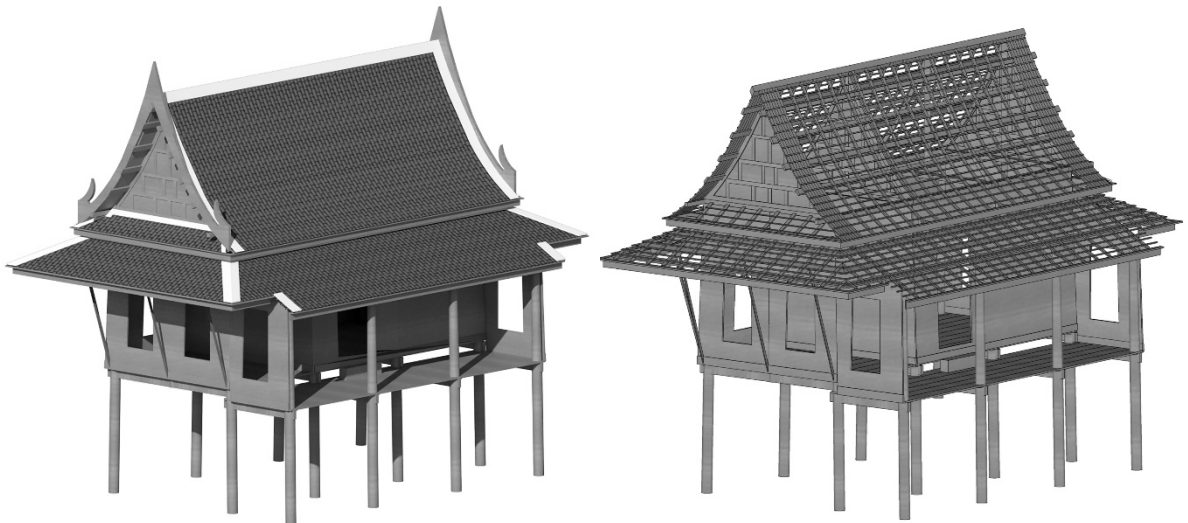
ภาคใต้มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรม ก่อเกิดภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์เพื่อการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การแก้ปัญหาที่ต้องเผชิญกับแดด ลม ฝน และปัจจัยอันเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมทั้งอาคารพักอาศัย หรืออาคารทางศาสนาต่าง ๆ ร่วมกับความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน เพื่อให้สนองตอบต่อการใช้สอยทั้งในเชิงกายภาพที่ดี และสนองตอบเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่สำคัญของชุมชนได้ด้วย

การศึกษาภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้เพื่อให้เห็นความเด่นชัดของงาน ในบางประเด็นจะยกเปรียบเทียบกับงานสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคกลาง อันได้แก่เรือนไทยเดิม ซึ่งเป็นงานแบบประเพณีที่แสดงถึงภูมิปัญญาสร้างสรรค์เช่นกัน น่าจะช่วยให้เรามองเห็นถึงอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผังพื้นและภาพสามมิติ
แสดงภาพรวมของสัดส่วน
และทรงเรือนไทยภาคกลาง
แบบมาตรฐาน

เรือนไทยภาคกลางแบบมาตรฐาน³² จะมีลักษณะพื้นที่ใช้งานเหมือนกัน โดยทั่วไป คือพื้นที่บนเรือน ใช้เป็นเรือนนอนที่กั้นห้องมิดชิด บางครั้งแบ่งห้องเรือนหนึ่งห้องเสาไว้เป็นโถงห้องพระ มีหลังคาจั่วทรงสูงชันคลุมพื้นที่หลักส่วนนี้ และต่อเนื้งออกมาเป็นระเบียงที่มีปีกหลังคาคลุมต่อปีกออกมาจากชุดหลังคาหลักของเรือน โดยมีเสาระเบียงรับปลายชุดปีกหลังคา หลังจากส่วนนี้จะต่อเนื้งกับชานแดด หรือพื้นที่โล่งไม่มีหลังคาคลุม ซึ่งจะมีพื้นที่ส่วนนี้หรือไม่ก็แล้วแต่ขนาดครอบครัว หรือฐานะทางเศรษฐกิจ หากครอบครัวใหญ่พื้นที่ชานก็จะต่อเชื่อมกับเรือนอื่น ๆ ไปอีกหลายหลัง ซึ่งชานแดดที่มีอยู่ในเรือนไทยภาคกลางนี้จะสามารถใช้งานได้ในลักษณะอเนกประสงค์ และช่วยสร้างความต่อเนื่องในการใช้งานของกลุ่มเรือนทั้งหมดเข้าด้วยกันได้ เป็นตัวเชื่อมเรือนทุกหลังเข้าด้วยกันอย่างหลวม ๆ ไม่อึดอัด

การศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ นี้ จะวิเคราะห์ผ่านระเบียบวิธีในงานสถาปัตยกรรมไทยที่ได้วางหลักหรือแนวทางในการศึกษาความรู้ในด้านงานสถาปัตยกรรมไทยนี้ไว้ ผ่านการพิจารณาอาคารประเภทต่าง ๆ ออกเป็นองค์อาคาร 3 ส่วนสำคัญด้วยกันคือ ส่วนฐานอาคาร ส่วนตัวอาคาร และส่วนหลังคาอาคาร³³

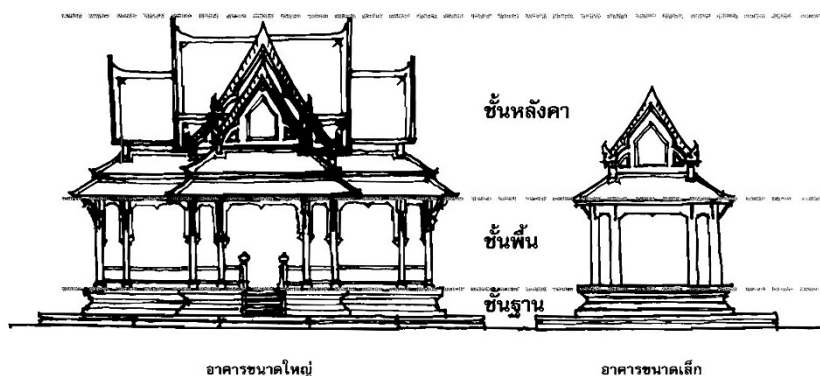

1. ส่วนฐาน

1.1 สัดส่วนฐานอาคารเตี้ยกว่าเรือนไทยภาคกลาง

จากตัวอย่างงานที่สำรวจเก็บข้อมูลพบว่า ฐานของเรือนพื้นถิ่นภาคใต้จะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับภาคกลางคือ สัดส่วนของความสูงของชั้นใต้ถุนจะเตี้ยกว่า ไม่ยกสูงเหมือนภาคกลาง ทั้งนี้หากวิเคราะห์ถึงสาเหตุดังกล่าวนั้นอาจพิจารณาได้ว่า เกิดจากวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ไม่ค่อยมีการใช้สอยพื้นที่ใต้ถุนเรือนเหมือนภาคกลาง โดยสภาวะแวดล้อม อันได้แก่สภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกของภาคใต้ น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การใช้งานใต้ถุนเรือนไม่สะดวกแบบภาคกลาง ภาคกลางอากาศร้อนอบอ้าวต้องหลบมาใช้งานส่วนนี้จึงจะสบายตัวกว่า ในขณะที่ภาคใต้มีฝนตกหนัก ตกบ่อย และมีลมค่อนข้างแรง แรงลมจะหอบเอาละอองน้ำเข้ามาในพื้นที่ใต้ถุนทำให้ต้องระวังในการใช้พื้นที่ รวมถึงน้ำเจ็มนองไปทั่วตลอดช่วงเวลาที่ฝนตก การลดความสูงของใต้ถุนเรือนลงต่ำที่แตกต่างจากภาคกลางยังจะช่วยในเรื่องของการปะทะแรงลมโดยรวมลงอีกด้วย อีกทั้งระยะใต้ถุนที่ไม่สูงมากและมีการลดระดับพื้นเรือน รวมถึงการออกแบบให้พื้นเรือนบางส่วนหายใต้ผ่านการเว้นร่องไม้กระดาน และการทำแผงช่องระแนงระหว่างพื้นเรือนที่ต่างระดับ³⁴ ยังอาจสัมพันธ์กับสัดส่วนใต้ถุนเรือนที่กุดต่ำดังกล่าวเพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการไหลเวียนของอากาศที่ลิ้นไหลได้สะดวกอีกทางหนึ่ง ทำให้ผู้คนภาคใต้ใช้พื้นที่บนเรือนเป็นหลักมากกว่าพื้นที่ใต้ถุน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงก่อรูปสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะดังที่ปรากฏ อันเป็นสัดส่วนทรงวัดทรงของเรือนพักอาศัยในส่วนฐานที่เห็นความแตกต่างจากภาคกลางอย่างชัดเจน

ภาพแสดงระเบียบวิธีในงานสถาปัตยกรรมไทยที่แบ่งการศึกษาอาคารออกเป็นสามส่วนสำคัญ

เรือนไทยภาคใต้ เรือนแฝด
ในหมู่กุฏิวัดท้ายยอ
ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา

แม้ว่าพื้นที่ใต้ถุนเรือนจะไม่เป็นที่นิยมในการใช้งานมากอย่างเรือนไทยภาคกลาง แต่ก็มีกิจกรรมหลายอย่างที่เกิดขึ้นบริเวณใต้ถุนเรือนภาคใต้ เช่น การทำของใช้ในครัวเรือน ทำงานอดิเรกต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการเลี้ยงสัตว์ไว้บริเวณใต้ถุนเรือนเพื่อให้ง่ายต่อการดูแล

ทั้งนี้เรือนพื้นถิ่นภาคใต้ในบางแห่งอาจมีใต้ถุนเตี้ยเสมอไป เพราะมีการยกใต้ถุนสูงกว่าอย่างเห็นได้ชัด ขึ้นอยู่กับลักษณะการอยู่อาศัยในบริเวณนั้น ๆ ที่เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อสภาพดินฟ้าอากาศ และการระงับภัย เช่น กลุ่มเรือนริมทะเลที่ยกเสาสูงตามลักษณะภูมิประเทศ และยังนิยมปลูกเรือนเป็นกลุ่มติด ๆ กัน แทนที่จะเว้นพื้นที่ระหว่างเรือนอย่างที่เราพบเห็นโดยทั่วไปในพื้นที่อื่น เนื่องจากการวางเรือนติดกันเป็นกลุ่มของชาวเลจะช่วยในด้านการดูแลความปลอดภัยให้แก่กันและกันได้ดีกว่า มีเหตุอะไรเกิดขึ้นก็จะสามารถช่วยเหลือกันได้ทันการ

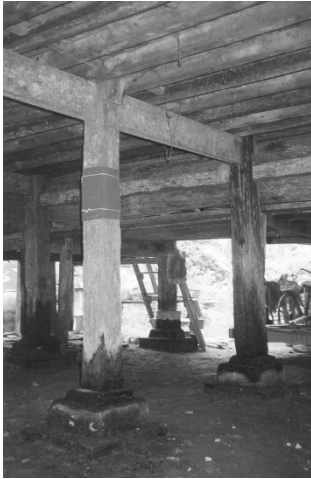
1.2 เสาเรือนมีฐานเสาหรือดินเสารับเสมอ

หากเรามองปราดเดียวไปที่เรือนพื้นถิ่นภาคใต้จะพบว่าเสาตั้งอยู่บนฐานเสาจำพวก หิน อิฐ หรือซีเมนต์³⁵ ภาคใต้มีฝนตกชุกและหนักยิ่งกว่าทุกภูมิภาค ไม้ที่นำมาใช้สร้างเรือนจึงมีความชุ่มน้ำและแข็งแรงน้อยกว่า ชาวใต้เข้าใจคุณสมบัติดีจึงไม่อาจปล่อยให้เสาเรือนลงไปจุ่มจมอยู่ในดินเฉย ๆ ได้ ความคิดในการยกเสาไม้ของเรือนขึ้นตั้งบนบางสิ่งที่จะช่วยป้องกันการผุกร่อนทั้งจากฝนและจากปลวกที่ชอบไม้ชื้น ๆ เป็นทุนเดิม จึงนับเป็นภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ที่เหมาะสม โดยมากคนรุ่นเก่าก่อนจะยกเสาเรือนตั้งไว้บนก้อนหิน

ที่มีขนาดพอเหมาะพอดีและทำฐานเสาอิฐก่อ เพื่อความสะดวกและสวยงาม เป็นพัฒนาการในลำดับถัดมา ท้ายที่สุดก็ทำเป็นเสาซีเมนต์อันเป็นวัสดุในยุคหลัง ที่หาได้ไม่ยาก ความสูงต่ำของฐานเสาดังกล่าวก็ไม่มากนัก เนื่องจากมีวัฒนธรรม เกี่ยวเนื่องคือ หามเริน หรือหามเรื่อน ถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ไม่ เหมือนภูมิภาคใดอีกเช่นกัน กล่าวคือชาวบ้านจะออกปาก (บอกต่อกัน) เพื่อให้ มาช่วยกันในการเอาแรงยกย้ายเรื่อนไปยังพื้นที่ใหม่ตามที่ต้องการ ซึ่งมักจะไม ห่างจากที่เดิมมากจนเกินไป (1-2 กิโลเมตร) โดยจะต้องนำไม้มาสอดบริเวณ เสาผูกมัดได้ถุนเพิ่มเติมเพื่อให้ง่ายต่อการแบกหามได้ และต้องไปทำดินเสาเอาไว้ ที่ปลายทางให้พร้อม เมื่อยกไปถึงก็วางตั้งบนดินเสาใหม่ได้เลย การทำดินเสา สูงเตี้ยอย่างไร่อมจะสอดคล้องกับพฤติกรรมตามที่กล่าวนี้นั่นเอง นี่จึงเป็น อีกหนึ่งภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น ทั้งจากสภาพแวดล้อม วัสดุก่อสร้างที่มี และวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของชาวใต้ประกอบกัน

ภาพแสดงฐานเสาที่มีหิน หรืออิฐรับโครงสร้างเสา เรือน

แสดงเสาภูมิเรือนที่ได้รับ
การบูชาเพื่อความเป็น
สิริมงคลของผู้อยู่อาศัย

1.3 มีเสาภูมิใต้เรือน

เรือนไทยภาคกลางจะมีเสาเอกหรือเสาสำคัญในขณะก่อสร้างเรือน เป็นเสาที่สำคัญทั้งต้นจากพื้นจรดหลังคา และอยู่ในบริเวณมุมของห้องนอนหลัก ของเรือน ส่วนภาคใต้เรือนแต่ละหลังก็จะมีเสาสำคัญเช่นกัน เป็นเสาที่เกี่ยวข้อง กับคติความเชื่อในการอยู่อาศัย เสมือนผู้ปกป้องรักษาให้เจ้าของเรือนมีความเป็นอยู่ ที่ผาสุก เสาต้นนี้ในเรือนไทยพุทธภาคใต้จะอยู่บริเวณกลางเรือน เป็นเสาต้นเดี่ยว ที่สูงแค่รับบริเวณโครงสร้างใต้พื้นเรือนเท่านั้น มิได้ทะลุขึ้นมาบนเรือนเหมือน ภาคกลาง และมีชื่อเรียกที่แตกต่างจากเสาอื่น ๆ อย่างชัดเจนว่า “เสาภูมิ” ถือเป็นภูมิปัญญาของการสร้างสรรค์ที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางใจให้กับ เจ้าของเรือน ควบคู่ไปกับความมั่นคงของเรือนจากการวางโครงสร้างให้ แข็งแรงอีกส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันเสาภูมิได้ลดบทบาทความสำคัญลงมาก แม้ว่าแต่ละบ้านจะยังมีเสาภูมิเหลือให้เห็น แต่ก็อาจไม่มีพิธีกรรมต่อเสาภูมิ ดังกล่าวแล้ว

2. ส่วนตัวเรือน

2.1 ช่องเปิดมีลักษณะตามวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

ในลักษณะทางกายภาพของภาคใต้ที่มีฝนตกชุก เรือนไทยพุทธจึงทำ หน้าต่างให้มีขนาดไม่โต เพื่อป้องกันฝนที่จะสาดเข้ามาตามช่องเปิดที่มี³⁶ แต่ใน ขณะเดียวกันช่องเปิดกลุ่มชาวไทยมุสลิมกลับกว้างกว่า เนื่องจากชาวไทยมุสลิม ใช้พื้นที่บนเรือนในการละหมาดรวมคน และรองรับกิจกรรมทางสังคมบนบ้าน ทำให้ต้องบริหารการใช้พื้นที่ไม่ให้เกิดความอึดอัด อาภาศสามารถถ่ายเทได้ สะดวก พื้นที่ใช้งานบนเรือนสามารถปรับเปลี่ยน ขยายขนาดพื้นที่ใช้งานได้ด้วย เพื่อให้เกิดการรองรับการใช้งานเชิงสาธารณะให้ได้มากที่สุด

2.2 ช่องเปิดสัมพันธ์กับการใช้งาน สะท้อนถึงบุคลิกวัฒนธรรม การใช้งานของเรือน

ลักษณะช่องเปิดของกลุ่มเรือนไทยมุสลิมเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน ถึงการออกแบบให้สัมพันธ์กับการใช้งานโดยแท้จริง จึงออกแบบให้มีขนาดบาน สูงดังที่เห็น และการทำช่องเปิดสูงใหญ่ตรงข้ามกันยังช่วยให้ลมถ่ายเทได้เป็น อย่างดี แสงสว่างส่องถึงด้านในได้มาก ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะที่ดีในการ รองรับการใช้งานตามวัฒนธรรมการใช้สอย ช่องเปิดเรือนไทยมุสลิมที่สูงและ กว้างนั้นสะท้อนถึงพื้นที่ใช้งานที่เป็นสาธารณะอย่างมาก ขณะที่เรือนไทยพุทธ

บน: ช่องเปิดเรือนไทยพุทธ

ล่าง: ช่องเปิดเรือนไทย

มุสลิม

ส่วนตัวสูง เพราะชาวไทยพุทธมีกิจกรรมทางสังคมที่วัดเป็นหลัก บ้านจึงเป็นพื้นที่ใช้งานที่มีความเป็นส่วนตัว และสะท้อนออกที่รูปแบบช่องเปิดและพื้นที่ใช้งานดังกล่าว

2.3 มีช่องระบายอากาศบริเวณตอนบนของผนัง (ส่วนคอสอง)

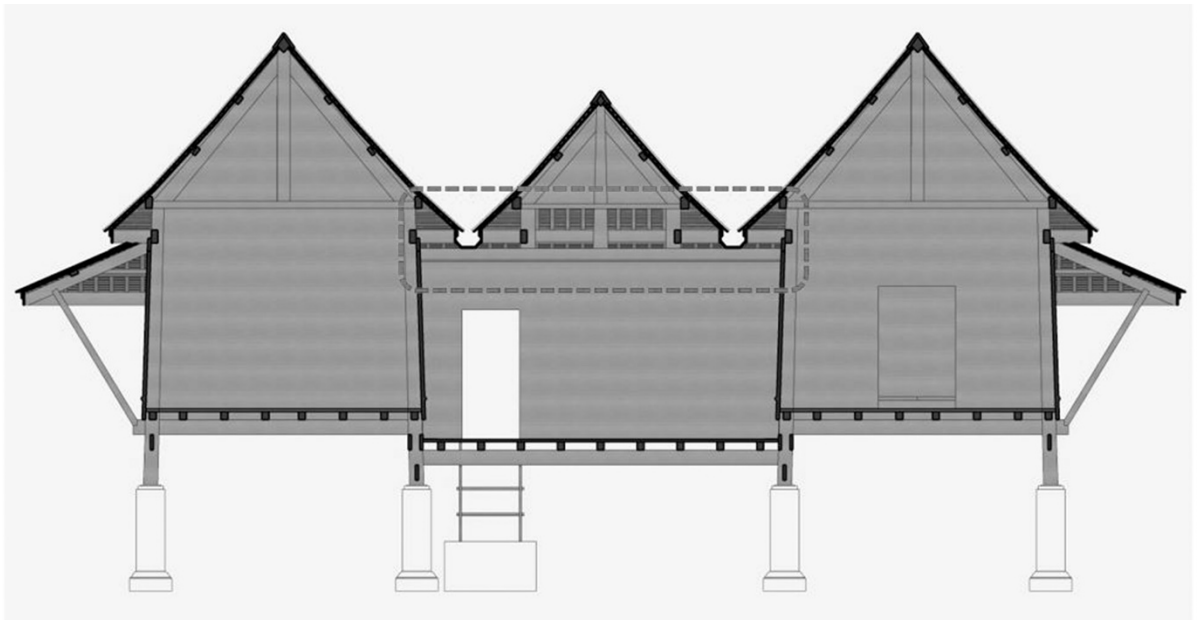
สืบเนื่องจากการที่ฝนตกชุกในภาคใต้ จำเป็นอยู่ที่ว่าเวลาฝนตกหนักต้องปิดหน้าต่าง ทำให้การออกแบบมีช่องเปิดตอนบนของผนังซึ่งอยู่ชิดกับหลังคามากที่สุดนี้เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อแก้ปัญหาความอับทึบของเรือนเมื่อต้องปิดหน้าต่างในเวลาฝนตกหนัก ช่องเปิดบริเวณคอสองดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยให้ลมเกิดการหมุนเวียนจากพื้นเรือนบางส่วนที่เปิดช่องไว้ขึ้นไปยังผนังตอนบน แต่ยังช่วยให้แสงสว่างภายนอกผ่านเข้ามาทางตอนบนได้บ้างด้วย ฉะนั้นแล้วการคิดแก้ปัญหาเพื่อให้อยู่กับสภาวะแวดล้อมที่มีฝนตกหนักนี้จึงถือเป็นภูมิปัญญาอันสำคัญยิ่งที่ทำให้สามารถอยู่อาศัยในเรือนได้โดยไม่อึดอัด

บน และกลางขวา:

เรือนไทยภาคใต้ที่มีช่อง
ระบายอากาศตอนบนของ
ผนัง

กลางซ้าย และล่าง:

ภาพสามมิติแสดงช่อง
ระบายอากาศตอนบนของ
ผนังของเรือนไทยภาคใต้
(เรือนไทยพุทธ และเรือน
ไทยมุสลิม ตามลำดับ)

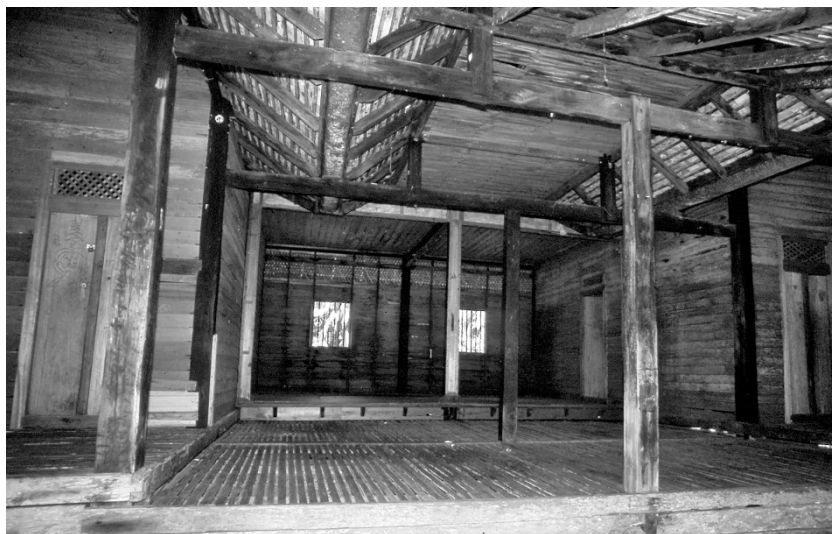
2.4 ฝาเรือนบางส่วนออกแบบให้มีช่องระบายอากาศ

ผนังของเรือนพื้นถิ่นภาคใต้บางแห่งมีความพิเศษ คือที่บริเวณหน้าต่าง ตอนบน หรือข้างหน้าต่างบางส่วนมีช่องระบายอากาศเพิ่มเติม มักพบในเรือนคหบดี เรือนผู้นำชุมชน และยังพบได้ในอาคารทางศาสนา โดยมักมีลวดลายแกะสลักไม้ให้เป็นช่องระบายอากาศอย่างงดงาม สะท้อนความคิดของงานช่างท้องถิ่นได้ว่า มีความตั้งใจในการสร้างสรรค์ผ่านศิลปกรรม และบางครั้งมีความหมายอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงคติความคิดความเชื่อ เช่นความเชื่อทางศาสนาเข้ามาประกอบด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีปรากฏชัดอย่างยิ่งในกลุ่มเรือนไทยมุสลิม ทั้งส่วนฝาเรือน และส่วนคอสอง ที่ถูกออกแบบเป็นช่องระบายอากาศที่รุ่มรวยไปด้วยงานศิลปกรรมอันงดงาม

บนและล่าง: ผนังเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ที่มีการออกแบบผนังบางส่วนให้เป็นช่องระบายอากาศได้

ช่องระบายอากาศที่พื้นเรือน

2.5 ช่องระบายอากาศบริเวณพื้นเรือน ช่วยให้เกิดการไหลเวียนของอากาศภายในได้ดี

เรือนโดยมากจะมีการลดระดับพื้นเรือน ซึ่งนอกจากเปลี่ยนความสำคัญของพื้นที่ใช้งานแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เปิดช่องลมผ่านระแนงไม้ที่ตีห่าง ๆ ระหว่างพื้นลดระดับ ซึ่งจะอยู่บริเวณระเบียงและพื้นที่ครัว เพื่อให้อากาศภายนอกที่วิ่งผ่านใต้ถุนเรือนสามารถพัดผ่านขึ้นไปยังพื้นที่ใช้งานบนเรือนภายในได้ นอกจากนั้นพื้นส่วนต่ำที่สุดของเรือน เช่นบริเวณครัว หรือบริเวณชานร่มของเรือนยังมีการออกแบบให้ไม้พื้นตีเว้นร่อง พอให้เกิดการไหลเวียนของอากาศได้ ทั้งสองส่วนสำคัญนี้จะทำหน้าที่ควบคู่ไปกับช่องลมบริเวณคอสองที่นำอากาศจากใต้ถุนเรือนพัดผ่านเข้าสู่ภายในเรือน และระบายออกสู่ด้านบนบริเวณคอสอง ทำให้เกิดการถ่ายเทอากาศระหว่างภายนอกและภายในได้อย่างสมบูรณ์ และพื้นที่ตีเว้นร่องในครัวก็ยังมีประโยชน์ให้สามารถเทน้ำทิ้งลงไปในส่วนนี้ได้ด้วย ซึ่งจุดนี้ถือเป็นส่วนเปียกของครัวที่สามารถใช้งานในลักษณะการซักล้างรวมอยู่ด้วย³⁷

2.6 ระดับเรือนสะท้อนถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

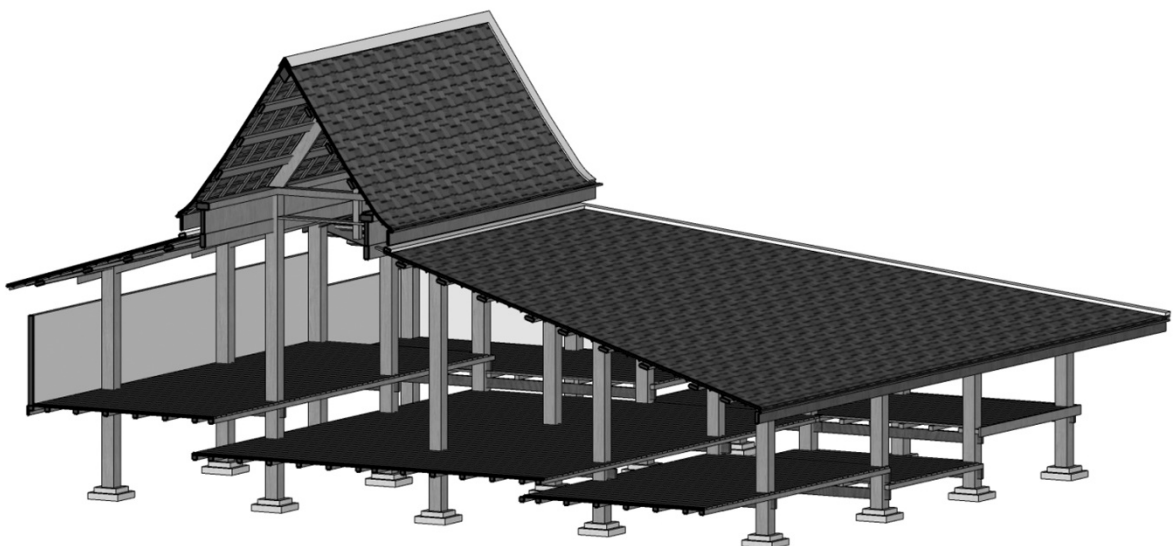
สำหรับเรือนไทยมุสลิม พื้นเรือนมีระดับเสมอกันทั้งส่วนนอนและส่วนโถงเอนกประสงค์ ทำให้เกิดความสะดวกในการใช้พื้นที่ตามที่ต้องการ ในขณะที่เรือนไทยพุทธจะมีระดับพื้นเรือนสูงสุดในส่วนนอน และลดระดับต่ำลงในพื้นที่ถัดออกมา เช่นระเบียง หรือพื้นที่ลักษณะ “ชานร่ม” อันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชานในภาคใต้ การลดระดับพื้นที่ใช้งานภายในเรือนออกเป็นหลาย

ระดับ มีนัยยะความหมายเชิงพฤติกรรมการใช้งานที่สะท้อนออกถึงวัฒนธรรม การให้ความสำคัญกับการเคารพบุคคลในเรือนตามวัยอย่างชัดเจน กล่าวคือ ปู่ย่าตาทวดนั่งอยู่ในพื้นที่ระดับสูงสุด เช่น บนแผ่นไม้กระดานหน้าเรือนที่ เรียกว่า “หน้านอ”³⁸ ลูกหลานก็นั่งบนพื้นระเบียงในระดับที่ต่ำกว่าลงมา เป็นการชี้ให้เห็นถึงการนิยมแบ่งแยกพื้นที่ใช้งานแบบวัฒนธรรมไทย ที่มักใช้ ระดับพื้นซึ่งแตกต่างกันเป็นตัวจัดระเบียบการใช้งานที่ต่างกันไปด้วย

ซ้ายและขวา: แสดงให้เห็น หน้านอ และระดับเรือนที่ ลดต่ำลง

ล่าง: ภาพสามมิติแสดง ระดับพื้นที่มีหลายระดับ ภายในศาลาธรรมของวัด ในภาคใต้ (ศาลาโรงธรรม วัดเทพนิมิตร์)

ซ้าย: ระดับเรือนที่แตกต่างกันหลายระดับในกลุ่มเรือนไทยพุทธ

ขวา: แสดงระดับการใช้พื้นที่ภายในโรงธรรมแห่งหนึ่งที่มีความต่างระดับหลายชุด

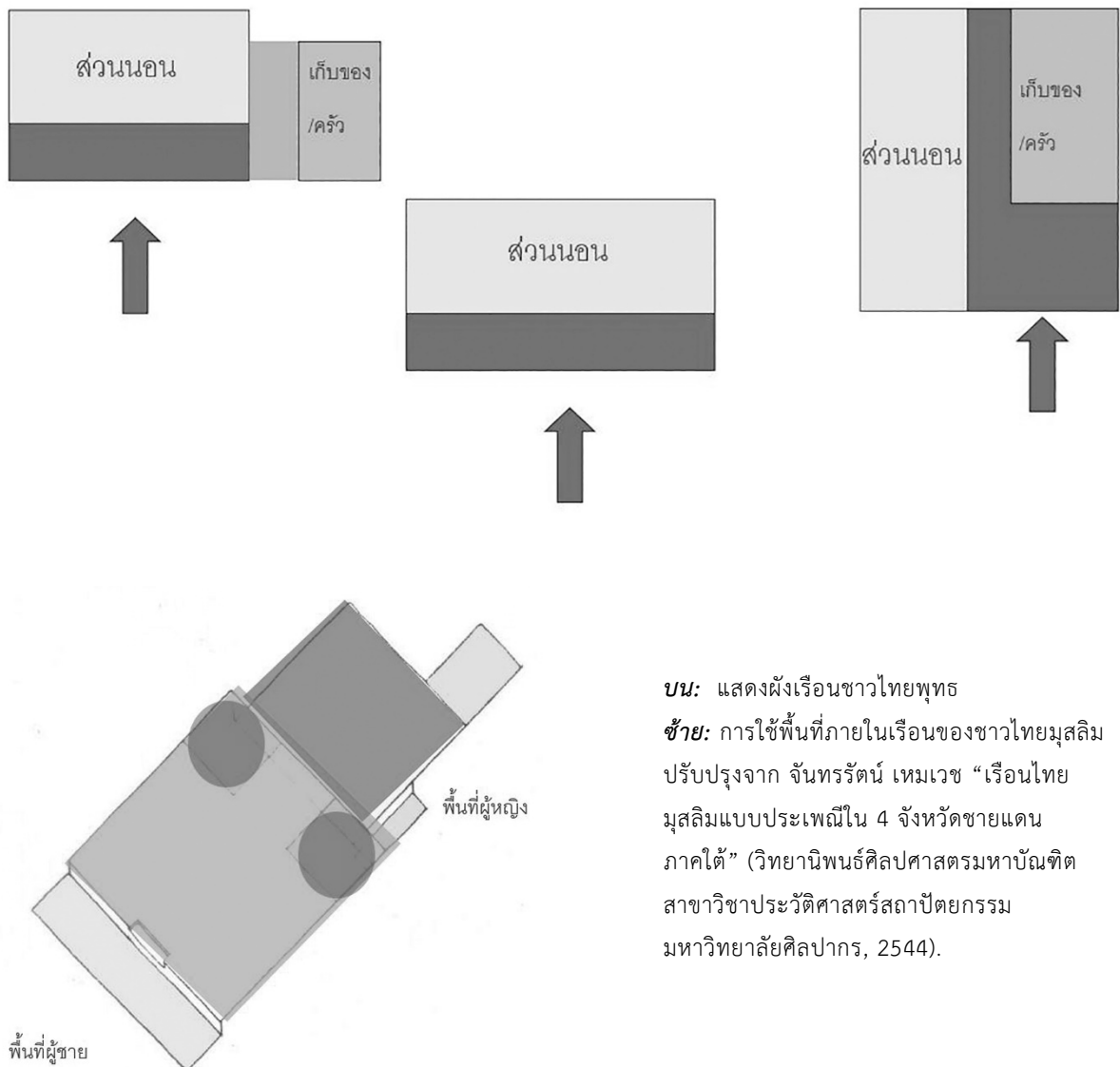
2.7 สัดส่วนตัวเรือนในบางแห่งสูงกว่าสัดส่วนใต้ถุนและหลังคา

ด้วยเหตุผลของการใช้งานดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้การใช้พื้นที่บนเรือนมีความสำคัญมากสำหรับเรือนภาคใต้ การออกแบบสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้มีการหมุนเวียนถ่ายเทอากาศภายในเรือนได้ดีแม้จะปิดช่องเปิดทั้งหมดเวลาฝนตกนั้นทำให้ช่างปรังเรือนได้ยกช่องคอสองตอนบนของผนังให้สูง อยู่ใต้ชายคาซ้อนให้พื้นละอองฝน และทำให้ความร้อนจากหลังคาในเวลาปกติไม่ถ่ายเทลงสู่พื้นที่ตอนล่างได้ง่าย เพราะสูงและมีช่องลมบริเวณตอนบนช่วยไล่อากาศอีกทางหนึ่ง ขณะเดียวกันเมื่อปิดเรือนก็จะไม่รู้สึกอึดอัดเพราะความสูงของช่วงตัวเรือนมีมากพอ หากมองภาพรวม ๆ ของเรือนภาคใต้ในบางแห่งเราจะเห็นได้ว่า สัดส่วนสัมพันธ์ของอาคารเทียบกันระหว่าง ส่วนฐาน (ใต้ถุนเรือน) ไม่มาก ส่วนเรือน (ผนังเรือน) จะมากกว่า และส่วนหลังคาไม่มากเท่าส่วนผนังเรือน ทำให้เกิดลักษณะเรือนภาคใต้อีกกลุ่มหนึ่งที่มีรูปทรงสัดส่วนเป็นเอกลักษณ์ทรงตัวเรือนที่สูงอย่างเห็นได้ชัด

2.8 พื้นที่ใช้งานบนเรือนมีขนาดแตกต่างตามวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

หากพิจารณาพื้นที่ใช้งานเรือนไทยพุทธ จะเห็นว่าพื้นที่ใช้งานบนเรือนแบ่งออกเป็นหลายส่วน มีความเป็นสัดส่วนและมีระดับความเป็นส่วนตัวจากน้อยไปมากนับจากทางเข้าเรือนหลักด้านหน้า ซึ่งโดยมากมักจะมีทางเข้าหลักด้านเดียวนี้เอง และพื้นที่แต่ละส่วนที่ขยับลึกเข้าไปตามลำดับความเป็นส่วนตัวก็ไม่กว้างขวางมากมายนัก แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ไม่ได้ใช้งานบนเรือนมากนักในกลุ่มชาวไทยพุทธ ในขณะที่เรือนไทยมุสลิมจะมีพื้นที่ใช้งานภายในแยกออกเป็น 2 ส่วนสำคัญอย่างชัดเจน คือส่วนหน้าที่เป็นพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ ใช้งานในลักษณะกึ่งส่วนตัว กึ่งสาธารณะ เว้นแต่ห้องนอนเพียงส่วนเดียวที่กั้นห้องมิดชิด และพื้นที่ส่วนหลังซึ่งเป็นครัว มีพื้นที่ใช้งานที่ค่อนข้าง

กว้างขวางมากอย่างชัดเจนหากเทียบกับครัวของเรือนไทยพุทธ เพราะแม้จะเป็นพื้นที่ครัวแต่ก็ทำหน้าที่คล้ายกับพื้นที่ด้านหน้าด้วย คือใช้รับแขกเช่นกัน แต่เป็นแขกกลุ่มผู้หญิงที่มาพบปะกันบริเวณด้านหลังนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมจะแยกพื้นที่ระหว่างชาย-หญิงอย่างชัดเจน จึงส่งผลต่อการสร้างสรรค์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมดังกล่าว บริเวณครัวจึงเป็นเสมือนทางเข้าหลักที่สองของเรือนโดยปริยาย³⁹

บน: แสดงผังเรือนชาวไทยพุทธ

ซ้าย: การใช้พื้นที่ภายในเรือนของชาวไทยมุสลิม ปรับปรุงจาก จันทรรัตน์ เหมเวช “เรือนไทยมุสลิมแบบประเพณีใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544).

3. ส่วนหลังคา

3.1 หลังคาแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน

หลังคาเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ในกลุ่มชาวไทยพุทธมีลักษณะคล้ายเรือนไทยภาคกลาง โดยเฉพาะที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา มีเอกลักษณ์ของเรือนที่ชัดเจน ซึ่งได้เคยแบ่งประเภทไว้เป็น เรือนจั่วเดี่ยว เรือนสองจั่ว เรือนสามจั่ว และแบบอื่น ๆ ที่แปลกไปจากสามลักษณะข้างต้น โดยจะเป็นหลังคาวางจั่วตามแนวยาวของเรือน ในขณะที่เรือนกลุ่มชาวไทยมุสลิมจะมีหลังคาลักษณะเด่น ๆ อยู่ 3 แบบด้วยกัน คือ หลังคาจั่ว (แมและห์) หลังคามนิลา (ลิมะ) ซึ่งเป็นรูปแบบหลังคาที่พบมากกับเรือนกลุ่มริมทะเล เนื่องจากมีความแข็งแรงต้านแรงลมได้ดี⁴⁰ และรูปแบบสุดท้ายคือหลังคาبرانอ ซึ่งต้องถือว่าเป็นหลังคาของเรือนชาวไทยมุสลิมที่โดดเด่นที่สุด ทั้งรูปแบบและศิลปกรรมการตกแต่ง อีกทั้งจำนวนจั่วที่ปรากฏบนชุดหลังคายังสะท้อนถึงสำคัญของเจ้าของเรือนทั้งด้านฐานะและสถานภาพทางสังคม⁴¹ นับเป็นการสื่อความหมายที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเฉพาะกลุ่มได้อย่างดี หลังคาเรือนไทยมุสลิมที่เป็นแบบมนิลาหรือลิมะยังนิยมทำในกลุ่มเรือนไทยพุทธในระยะหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากการต่อเติมเรือนในภายหลังจะเป็นหลังคาทรงมนิลา ต่อออกมาจากหลังคาทรงจั่วมากมายหลายแห่ง นักวิชาการบางท่านเห็นว่าเป็นลักษณะที่มีความแข็งแรงและกันแดดลมฝนได้มากกว่านั้น ซึ่งนั่นก็อาจเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการใช้รูปแบบหลังคาดังกล่าวอย่างมาก แต่สิ่งที่คิดว่าเป็นปัจจัยหลักสำคัญคือ รูปแบบหลังคาแบบมนิลาเป็นเหมือนกับความแปลกใหม่ของผู้คนในยุคนั้น จึงเกิดเป็นค่านิยม และส่งผลให้เกิดการนำไปใช้อย่างกว้างขวางดังที่ปรากฏ

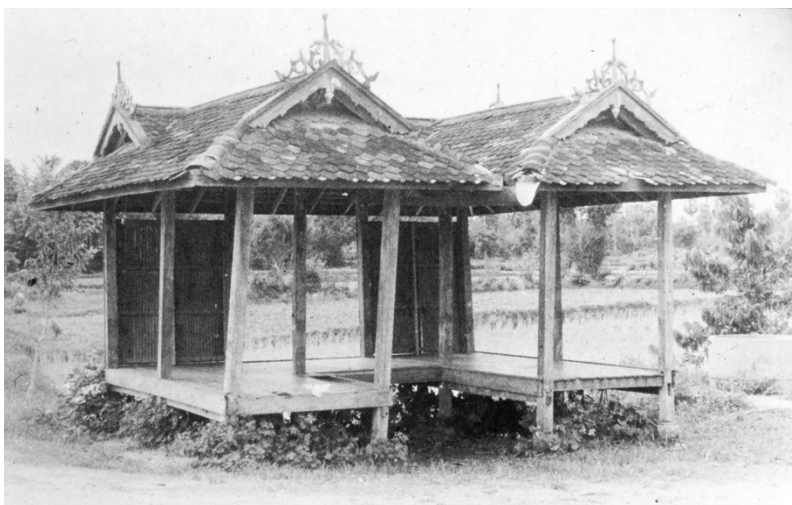
จั่วเรือนไทยพุทธแบบ
เรือนหมู่

จั่วเรือนไทยพุทธแบบ
เรือนเดียว

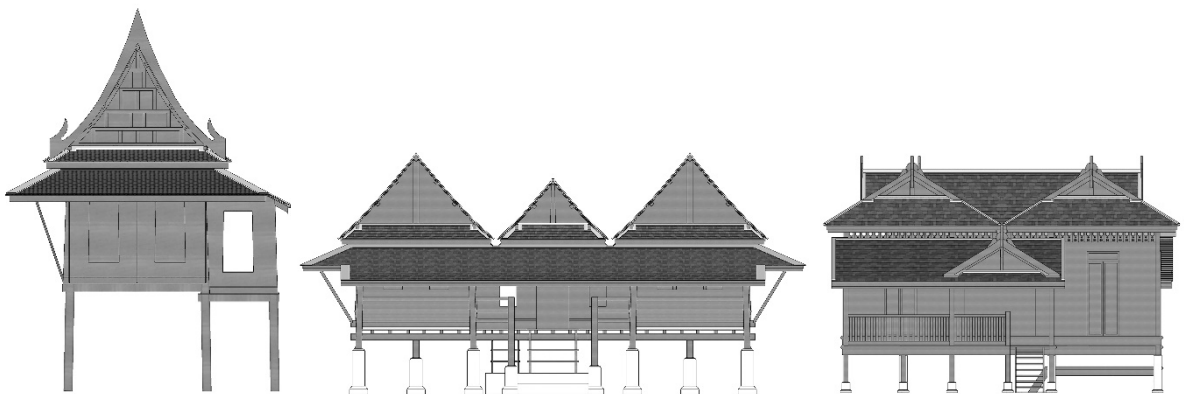
จั่วเรือน

จั่วศาลาโถงริมทาง

3.2 หลังคาคุ้มต่ำ

หากเทียบกับทรงเรือนไทยภาคกลางจะเห็นว่าความลาดชันจะน้อยกว่าเรือนภาคกลางเล็กน้อย หรือทรงจะกดต่ำกว่า การกดหลังคาต่ำลงกว่าที่เราคุ้นตาในเรือนภาคกลางก็เพื่อให้เกิดการต้านลมน้อยลง เพราะแรงลมขณะฝนตกในภาคใต้ค่อนข้างแรง แต่แม้จะกดต่ำเพื่อไม่ให้เกิดการต้านแรงลมก็ยังคงจำเป็นต้องให้การระบายน้ำฝนของภาคใต้ที่ค่อนข้างหนักเป็นไปโดยสะดวก ซึ่งสองเหตุผลนี้เป็นตัวบังคับให้ช่างปรังเรือนกำหนดเป็นสัดส่วนทรวดทรงของหลังคาดังกล่าวเพื่อแก้ปัญหาที่ต้องเจอนั้นให้ได้ดีที่สุด และเมื่อทรงหลังคาต่ำอยู่ร่วมกับสัดส่วนช่วงใต้ถุนที่ไม่สูงนัก จึงทำให้ทรงโดยรวมของเรือนมีความสมดุล ซึ่งทั้งหมดนี้นับว่าเป็นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ เพราะไม่เพียงแต่แก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมให้ดีที่สุดแล้ว ยังแก้ปัญหาเรื่องรูปทรงโดยรวมให้งดงามสมบูรณ์ไปในคราวเดียวกันด้วย

บน: ภาพสามมิติแสดงสัดส่วน
รูปทรงโดยรวมเปรียบเทียบกัน
ระหว่างเรือนภาคกลาง และ
เรือนภาคใต้ไทยพุทธ-มุสลิม
ล่าง: แสดงหลังคาเรือนไทยพื้นถิ่น
ภาคใต้ที่มีทรงรวมคุ้มต่ำ

3.3 หลังคาคลุมพื้นที่บนเรือนทั้งหมด

หลังคาของเรือนไทยภาคใต้จะคลุมพื้นที่ใช้งานบนเรือนทั้งหมดทุกส่วน ไม่ยอมเปิดพื้นที่โล่งรับแดดแบบชานแดดของเรือนไทยภาคกลาง แต่พื้นที่ใต้หลังคาก็มีองค์ประกอบพื้นที่คล้ายกับเรือนภาคกลาง กล่าวคือ มีห้องเรือนระเบียงเรือน ชานเรือน เพียงแต่ชานเรือนไม่โต เนื่องจากต้องสร้างหลังคาคลุมส่วนชานด้วยเช่นกัน โดยขึ้นเป็นหลังคาลำตัวหนึ่งชุดเฉพาะสำหรับคลุมพื้นที่ชานเรือน จึงทำให้เรือนหมู่ปรากฏเป็นเรือนที่มีหลังคาติด ๆ กันเป็นหลายจั่ว เพราะคลุมพื้นที่การใช้งานของเรือน นับแต่ในห้องต่อเนื่องออกมาที่ชาน และชนกับอีกห้องเรือนในฝั่งตรงข้าม (กรณีวางห้องเรือนคู่กันตามความยาวเรือน) เหตุผลของการสร้างสรรค์ที่ปรากฏผลลัพธ์เป็นเรือนหรือกลุ่มเรือนที่มีหลังคาคลุมพื้นที่ใช้งานทั้งหมดนี้ ก็เนื่องจากสภาพแวดล้อม อันได้แก่ ภูมิอากาศที่มีฝนตกแทบตลอดทั้งปี ดังที่มีผลต่อการสร้างสรรค์องค์ประกอบเรือนส่วนอื่น ๆ ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

ชายและชาว: ลักษณะ
หลังคาคลุมพื้นที่ใช้งาน
ทั้งหมด

3.4 ปันลมมีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

เรือนไทยภาคใต้ไม่นิยมทำบันลม ซึ่งเป็นไม้แผ่นกว้าง ๆ ปิดบังกระเบื้องแผ่นริมสุดของจั่วหลังคา ทั้งนี้ด้วยสภาพอากาศแรงลมที่ค่อนข้างแรง จึงทำให้การสร้างสรรค์ในส่วนนี้ดูเหมือนจะลดรูปแตกต่างไปจากเรือนภาคกลางอย่างที่คุ้นตากัน โดยมักทำเป็นบันลมที่ไม่กว้าง จะเป็นแบบหางปลา เพื่อไม่เกิดการต้านลม เชื่อว่าบันลมแบบภาคกลางเป็นภาระในการดูแล ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และลักษณะบันลมตัวเหงาก็มีความเป็นอัตลักษณ์ของภาคกลางอยู่ในตัว จึงไม่เกิดรูปแบบดังกล่าวที่ภาคใต้นี้ เว้นแต่เป็นเรือนของเจ้านายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองส่วนกลาง ที่ส่งอิทธิพลมาถึงจนมีรูปแบบ

บน: ลักษณะบันลมจั่ว
หลังคาที่เป็นกระเบื้องเกี้ยว
ตลอดแนว และอาจจะมีการ
ฉาบปูนทับเพื่อความ
แข็งแรง

ล่าง: ลักษณะบันลมไม้แบบ
ทางปลา และบันลมจั่วที่
เป็นปีกไม้ขนาดแคบ ๆ

ใกล้เคียงกับเรือนภาคกลาง บันลมที่โดดเด่นลักษณะหนึ่งที่ขอกกล่าวถึงคือ บันลมแบบกลุ่มเรือนไทยพุทธที่เกาะยอ มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างมาก กล่าวคืออาศัยกระเบื้องชั้นพิเศษทับขอบด้านนอก เกาะเป็นราวต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งจั่วหลังคา (ซึ่งการทำสันครอบหลังคาก็ทำในทำนองเดียวกันนี้) และใช้ซีเมนต์โบกทับบาง ๆ ไปตลอดแนว เพื่อเสริมความแข็งแรงให้กับตำแหน่งบันลมกระเบื้องนี้อีกชั้นหนึ่งด้วย ทำให้กรอบจั่วเรือนดูเรียบไปกับทรงหลังคา ไม่เกิดการดันทัน มีน้ำหนักและความแข็งแรงมากพอที่จะกดทับกระเบื้องบริเวณบันลมนี้ได้ นับเป็นการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เผชิญได้เป็นอย่างดี

3.5 การออกแบบขายคาให้กันฝนได้ดี

หากสังเกตทรงปีกกันสาดของหลังคาเรือนไทยภาคใต้ จะเห็นได้ว่า มักจะมีขายคาที่เรียกว่า ขายคากันสาด ยื่นเลยออกจากแนวเสาไปมาก โดยเฉพาะอาคารโถง ศาลาโถง หรืออาคารทางศาสนา ซึ่งการออกแบบขายคาชุดล่างให้ยื่นยาวออกไปมากนี้ก็ไม่ใช่เหตุผลอื่นใดเลย นอกจากการ

ป้องกันฝนที่ตกหนักในพื้นที่ภาคใต้ การยื่นยาวของปีกกันสาดนี้ทำหยาบการ ออกแบบทางโครงสร้างพอสมควร เนื่องจากโดยปกติหลังคาบ้านสาดชุดล่างสุด จะเป็นส่วนต่อที่ยื่นออกจากแนวเสาของเรือน ฉะนั้นแล้วเพื่อความแข็งแรง ทางโครงสร้างจะต้องแก้ปัญหาด้วยการใช้ค้ำยันมาเป็นตัวช่วยรับน้ำหนัก โดยภาคใต้มีวิธีคิดที่น่าสนใจมาก คือใช้โครงสร้างหลังคาด้วยกันเองเป็นตัวช่วย สร้างความแข็งแรงให้แก่ปีกกันสาดนี้ โดยใช้โครงสร้างหลังคาส่วนบนกดไว้ (จะกล่าวถึงในหัวข้อของการวิเคราะห์ภูมิปัญญาทางด้านงานโครงสร้างต่อไป) และแม้ว่าหากอาคารบางหลังไม่ได้ยื่นปีกชายคายาวออกไปมาก (จนต้องมี ค้ำยันช่วยรับโครงสร้างหลังคาชุดสุดท้ายที่ยื่นยาวนี้) ก็จะต้องออกแบบพื้นที่ ใช้งานใต้ชายคาบริเวณริมขอบเสาชุดนอกให้ปลอดภัยจากฝน ผ่านการลดระดับ รอบ ๆ พื้นที่ใช้งานตอนใน หรือทำให้เป็นเหมือนเฉลียง ฉะนั้นแล้ววิธีการ แก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งอาจมีได้มีวิธีการที่ตายตัวเพียงวิธีเดียว แต่ปรับเปลี่ยน ไปตามการใช้สอยอาคารนั้น หรือตามขนาดที่อาคารเป็น หรืออาจเป็นไปตาม ความรู้ความชำนาญของช่าง ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ย่อมได้รับการสร้างสรรค์ควบคู่ ไปกับความคิดที่ว่า การใช้สอย ความแข็งแรง และความงามของอาคาร จะต้องประกอบอยู่ด้วยกันทั้งหมด จึงนับได้ว่าการออกแบบดังกล่าวเป็น วัฒนธรรมการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง

การยื่นชายคายาวออกไป
กันแดดฝน สำหรับอาคาร
โถงขนาดใหญ่

ภูมิปัญญาในเชิงเทคนิคโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้เพิ่มเติม

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนของการโครงสร้างของอาคารทุกประเภท จะเห็นได้ว่ามีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจและสะท้อนถึงภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่ขอยกมาอธิบายเพิ่มเติมเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

บริเวณตอนบนของอุโบสถไม้
วัดน้ำขาวใน มีลักษณะ
โครงสร้างแบบอะเสสองชั้น

1. การวางโครงสร้างตอนบนผนังให้เสมือนมีอะเส และข้อ 2 ชั้น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ส่วนมาก ทั้งเรือนไทยพุทธ เรือนไทยมุสลิม หรือศาลาโถงต่าง ๆ นั้น มักจะวางโครงสร้างให้ส่วนบนของผนังมีโครงสร้างแบบอะเส และข้อ 2 ชั้น ถ้าเป็นอาคารขนาดเล็กจะใช้สำหรับวางโครงสร้างปีกหลังคาตบสุดท้าย (เช่นรับกลอนของหลังคาตบสุดท้าย) ซึ่งเป็นความจำเป็นของโครงสร้างชุดนี้โดยหน้าที่ แต่บางครั้งแม้จะมีชุดโครงสร้าง 2 ชั้นดังกล่าวก็ไม่ได้ใช้งานในลักษณะนั้นเสมอไป เช่นสำหรับเรือนพักอาศัย เป็นชุดโครงสร้างที่เตรียมไว้เปิดช่องระบายอากาศทางตอนบนของผนัง เชื่อว่าเหตุผลสำคัญของการมีโครงสร้างลักษณะนี้ น่าจะมีความสำคัญในแง่ของการสร้างความแข็งแรงให้มากยิ่งขึ้นได้ด้วย เพราะการวางโครงสร้างในลักษณะดังกล่าวดูคล้ายเป็นการวางโครงสร้างระบบโครงถัก (Truss) ให้กับงานเครื่องไม้โดยปริยาย สิ่งสำคัญคือบริเวณโครงสร้างใต้หลังคานี้นอกจากจะมีความแข็งแรงมากพอสำหรับช่วยรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาทั้งหมดด้านบนได้แล้ว ยังเป็นเสมือนการตามอาคารให้แข็งแรงยิ่งขึ้น พร้อมรับการปะทะของแรงลมที่ค่อนข้างมากในภาคใต้ได้อีกทางหนึ่ง ฉะนั้นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ทางโครงสร้างในส่วนนี้ จึงนับได้ว่าน่าสนใจมากที่สามารถออกแบบให้ทำหน้าที่ได้หลายประการในองค์ประกอบโครงสร้างเพียงชุดเดียว

2. การยื่นชายคาชุดสุดท้ายยาวออกไปโดยไม่ต้องมีค้ำยันรับ แยกชุดหลังคาตอนบนเป็นอิสระ

ชายคาของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ชุดล่างที่ยื่นยาวออกไปมากนับเป็นข้อดีที่จะสามารถช่วยกันแดดฝนให้กับอาคารได้อย่างสมบูรณ์ หากยื่นออกไปมาก ก็จะต้องมีค้ำยันช่วยรับน้ำหนักปีกชายคาชุดนี้ แต่ในอาคารบางชนิด เช่นศาลาโถงขนาดใหญ่มากนัก การตั้งค้ำยันย่อมเป็นการเกะกะไม่สะดวกต่อการใช้สอย ความคิดในการตัดโครงสร้างสำคัญคือตัวค้ำยันนี้ออกไป จำต้องได้รับการแก้ไข

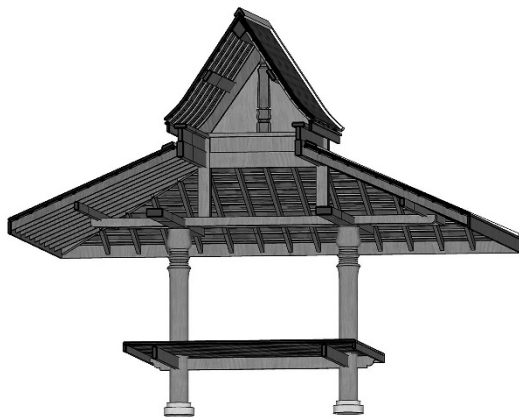
หาทางออกที่เหมาะสมเข้ามาแทน ซึ่งช่างชาวใต้ได้ออกแบบการวางโครงสร้างหลังคาให้เป็นการซ้อนหลังคาหลักกดลงบนช่อที่จะยื่นยาวเลยขอบอาคารออกไปให้ได้มากที่สุด นับเป็นความชาญฉลาดทางงานช่างอย่างมากที่ใช้น้ำหนักของตัวมันเอง คือน้ำหนักหลังคาตอนบนกดลงบนช่อ ที่วางอยู่ปลายเสาหลักด้วยการถ่ายแรงลงเสาตุ๊กตา ซึ่งทำให้โครงสร้างหลังคาทั้งชุดดูเหมือนเป็นอิสระแยกออกจากโครงสร้างเสาชุดล่างโดยปริยาย ความอิสระทางโครงสร้างนี้ได้เปิดโอกาสให้ช่างสามารถปรับปรุงแปลงขนาดของชุดหลังคาบนได้ตามต้องการ เพราะไม่จำเป็นต้องฝากโครงสร้างหลักลงสู่เสาอีกต่อไปแล้ว ลักษณะโครงสร้างนี้ยังปรากฏในอาคารขนาดใหญ่ด้วยเช่นกัน เช่น มัสยิดวาติอัลฮูเซ็น การวางโครงสร้างเช่นนี้จะทำให้เกิดแรงกดตอนในช่วงเสาของช่อ ซึ่งกำลังรับภาระของการรับน้ำหนักที่กดลงของชายคาที่ปลายช่อที่ยื่นยาวออกไปด้านนอก และเกิดแรงดัดขึ้นภายในพร้อมกัน ทำให้แรงจากหลังคาตอนบนกดลงในจุดวิกฤติทางโครงสร้างอย่างพอดีพอดี นับได้ว่าเป็นการคิดแก้ปัญหาทางงานช่างที่สร้างสรรค์อย่างมาก เพราะนอกจากจะได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการแล้วยังสร้างความสมดุลทางโครงสร้างได้ในขณะเดียวกันด้วย โดยเฉพาะในมัสยิดวาติอัลฮูเซ็นนั้นจะมีการวางไม้รั้งระหว่างช่ออีกชุดที่บริเวณเสาตุ๊กตาสองต้นกลางช่อ ซึ่งนอกจากจะช่วยตรึงให้เกิดความแข็งแรงมากยิ่งขึ้นแล้วยังช่วยป้องกันปัญหาแรงในแนวนอนอันเกิดจากพายุลมฝนได้อีกชั้นหนึ่งด้วย หากสังเกตดี ๆ จะพบว่าลักษณะการออกแบบชุดโครงสร้างในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้นี้มีความตั้งใจให้ชุดโครงสร้างซึ่งรับแรงในแนวนอนมีความแข็งแรงในหลาย ๆ จุด ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ต้องเจอกับลมพายุของชาวใต้นั่นเอง

เสาตุ๊กตาชุดหลังคากลาง
ตั้งอยู่บนช่อหลัก
(มัสยิดวาติอัลฮูเซ็น)

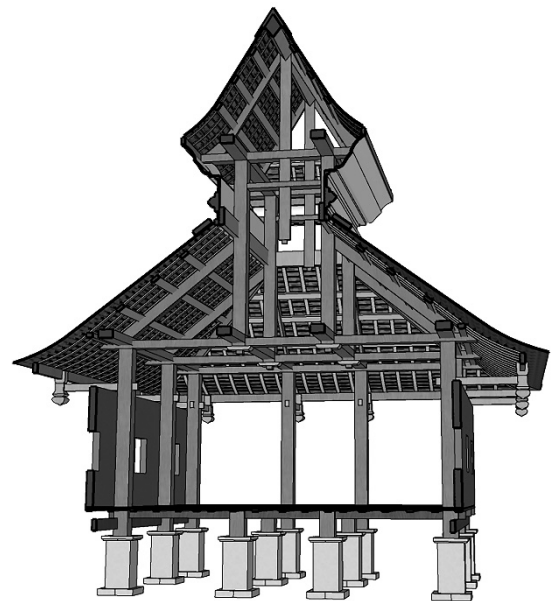
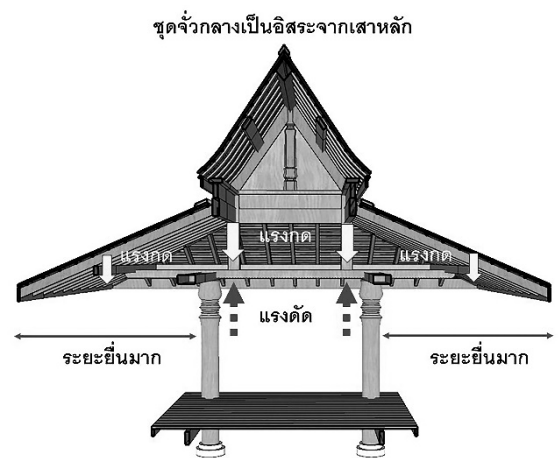

บนและขวา: เสาดักดาชุดหลังคากลางตั้งอยู่
บนช่อหลัก (ศาลาโถงวัดหงษาราม)

ภาพสามมิติการวางเสาดักดาบนช่อของศาลาโถง
วัดหงษาราม

ภาพสามมิติการวางเสาดักดาบนช่อของ
มัสยิดมวดีอัลอุเซ็น มีไม้รังข้อใต้เสาดักดา

3. การออกแบบโครงสร้างสัดส่วนเรือนให้คุ่มต่ำ เพื่อให้จุดศูนย์กลางของน้ำหนักทางโครงสร้าง (centroid) อยู่ต่ำที่สุด พร้อมกับสร้างความพรุนให้กับอาคาร เพื่อให้มีความเสถียรต่อแรงลมพายุ

อย่างที่ได้อธิบายไว้ในเนื้อหาข้างต้น ว่าสัดส่วนของเรือนภาคใต้โดยรวม ๆ ที่มีชายคาคลุมอาคารหรือยื่นออกไปยาว ส่วนใต้ถุนเรือนไม่สูงนัก และทรงหลังคาไม่ชันเท่าเรือนไทยภาคกลาง ทำให้ทรงรวมดูคุ่มต่ำ ลักษณะเหมือนก้มตัวลง หรือย่อตัวลงนั้น การออกแบบโครงสร้างให้มีลักษณะดังกล่าวนี้นับว่าช่วยให้จุดศูนย์กลางของน้ำหนักทางโครงสร้างของเรือนทั้งหลังต่ำลง ทำให้การต้านแรงพายุที่ค่อนข้างแรงในภาคใต้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งการสร้าง ความพรุนให้กับอาคารผ่านช่องเปิดในจุดต่าง ๆ ของเรือนไม่ว่าจะเป็นพื้นผนัง และช่องว่างระหว่างกระเบื้องโดยธรรมชาติของวัสดุ ล้วนแต่ช่วยให้แรงลมผ่านไปโดยไม่หอบอาคารทั้งหลังไปกับกระแสลมได้โดยง่าย กล่าวได้ว่าการออกแบบองค์ประกอบในหลาย ๆ จุดที่กล่าวมานี้เป็นการแก้ปัญหาสำคัญที่ช่วยให้ผู้อยู่อาศัยในเรือนมีความมั่นคงปลอดภัย ไม่ว่าสภาพอากาศในฤดูลมมรสุมจะรุนแรงเพียงใดก็ตาม

บน: ภาพสามมิติแสดงทรงเรือนไทยพุทธที่มีลักษณะคุ่มต่ำ (เรือนสามจั่วเกาะยอ) กับเรือนไทยภาคกลางที่ชะลูดกว่า

ขวา: เรือนไทยที่มีลักษณะคุ่มต่ำ (หมู่กุฏิวัดท้ายยอ)

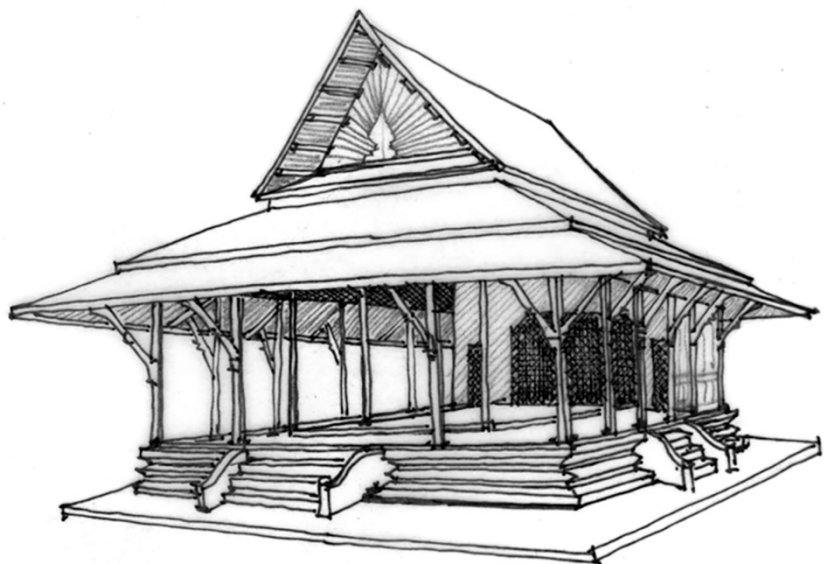

4. การเปลี่ยนระดับโครงสร้างของพื้นที่ใช้งาน ทั้งเพื่อการใช้งานและแก้ปัญหาจากสภาพแวดล้อม

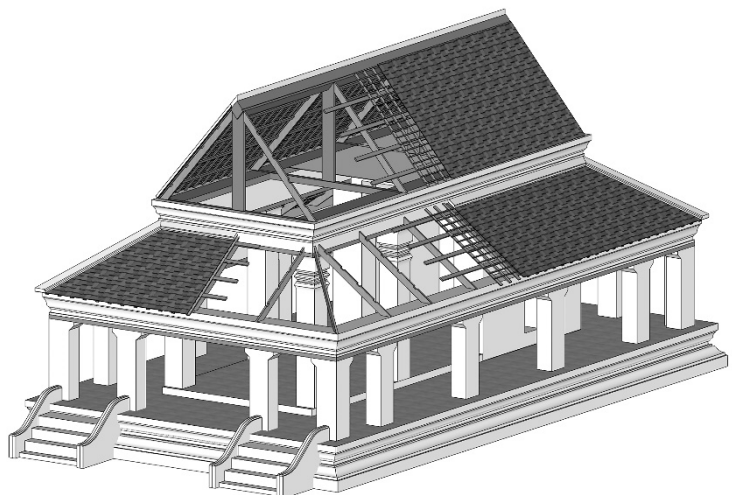
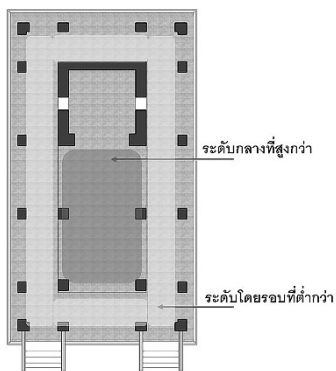
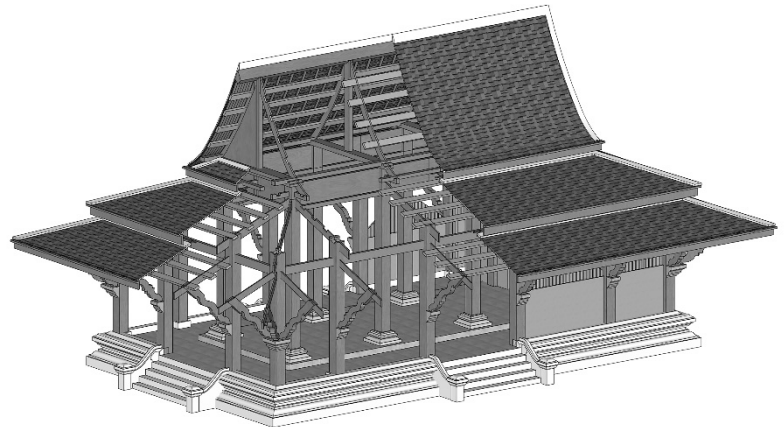
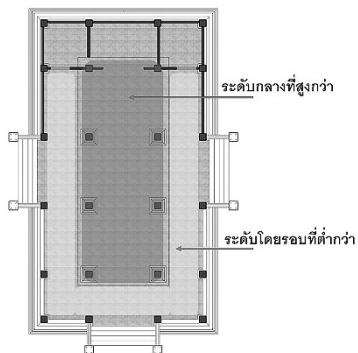
บนและล่าง: การเปลี่ยนระดับโครงสร้างพื้นโดยรอบที่ต่ำกว่าพื้นที่กลางอาคารของอุโบสถไม้ วัดน้ำขาวใน

การออกแบบโครงสร้างพื้นเรือนให้พูนในบางจุด ลดระดับในแต่ละพื้นที่ให้เกิดหน้าที่ใช้งานเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ เป็นไปด้วยความตั้งใจ และยังชัดเจนในความเป็นพื้นที่ส่วนบริการของบ้านเช่นในครัว ซึ่งเป็นส่วนที่จะยอมให้เปียก และเกิดการระบายน้ำผ่านโครงสร้างพื้นที่ที่เตรียมไว้แล้ว ร่วมกับการลดระดับโครงสร้างส่วนบริการลง นับเป็นการแก้ปัญหาทั้งการใช้งานโดยตรง และการสร้างสภาวะน่าสบายในการใช้งานโดยอ้อม ส่วนอาคารทางศาสนา เช่น อุโบสถวัดน้ำขาวใน หรืออุโบสถวัดโลการาม ที่เป็นอุโบสถโถง เราจะเห็นการทำให้ระดับพื้นที่ใช้งานชุดในสูงกว่าระดับพื้นบริเวณเสาระเบียงโดยรอบ ซึ่งนอกจากจะสะท้อนความคิดของการออกแบบแยกส่วนให้แก่บุคคลต่างกลุ่มใช้งานแล้ว ยังเป็นการป้องกันปัญหาจากฝนในวันที่มีพายุแรง ๆ สาดเข้ามาภายในได้ โดยพื้นที่ใช้งานส่วนกลางที่มีการยกระดับไว้สูงกว่าเล็กน้อยจะไม่เปียกฝน ทั้งนี้เห็นได้จากฐานเสาของอุโบสถวัดน้ำขาวในที่ทำแบบปูนรับไว้ด้วย⁴² เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาความชื้นจากฝนที่หากสาดเข้ามาภายในก็ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสะสมบริเวณโคนเสาซึ่งเป็นไม้ได้ ในขณะที่อุโบสถวัดโลการามเป็นงานเครื่องก่อ จึงไม่ต้องมีฐานเสาแบบเดียวกัน⁴³ แต่ยังได้รับการออกแบบให้มีระดับพื้นที่ใช้สอยต่างกัน คือพื้นระดับรอบนอกที่ต่ำกว่า และระดับพื้นภายในที่สูงกว่า เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้สอยของบุคคลแต่ละกลุ่ม และป้องกันฝนสาดเข้าถึงพื้นที่ส่วนกลางภายในในทำนองเดียวกัน

ขวา: การเปลี่ยนระดับ
โครงสร้างพื้นโดยรอบ
ที่ต่ำกว่าพื้นที่กลางอาคาร
ของอุโบสถเครื่องก่อ
วัดโลการาม

กลางและล่าง: ภาพสามมิติ
แสดงระดับพื้นอาคารที่มี
พื้นที่ตรงกลางยกระดับสูง
กว่าพื้นที่โดยรอบของวัด
น้ำขาวโน และวัดโลการาม
ตามลำดับ

บทสรุป

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้มีเอกลักษณ์และภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่น่าสนใจ เป็นความรู้และความงามที่ปรากฏชัดในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่รังสรรค์ ด้วยภูมิปัญญาช่างท้องถิ่น งานออกแบบดังกล่าวแม้ว่าจะมิได้ออกแบบสร้างสรรค์ ด้วยสถาปนิกอย่างเช่นงานสถาปัตยกรรมในเมืองทั่วไป แต่คุณค่าของอาคาร ทั้งหมดที่ได้ยกมาเป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ในเอกสารข้างต้นนี้ ปรากฏชัดถึงคุณค่าในหลาย ๆ ด้านของงานออกแบบ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการ ใช้พื้นที่ การแก้ปัญหาที่ต้องรับมือกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ และลักษณะ เฉพาะของลมฟ้าอากาศของภูมิภาค ผ่านองค์ประกอบในส่วนต่าง ๆ ของงาน สถาปัตยกรรม และการจัดการลักษณะที่ว่างในอาคาร รวมไปถึงงานโครงสร้าง ที่ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมกับความต้องการ ทั้งในแง่ของการใช้งาน และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ท้ายที่สุดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาคใต้มีความงามตามแบบแผนงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างไม่ อาจปฏิเสธได้ คุณค่าของงานดังกล่าวข้างต้นมิได้เกิดขึ้นเพียงชั่วเวลาอันสั้น แต่ผ่านการคิดสั่งสม และส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด ตามเหตุปัจจัยที่ ส่งผลต่อการอยู่อาศัยและการใช้งานที่มีมา

แม้ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจจะเป็นส่วน สำคัญที่ทำให้การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมของอาคารแต่ละประเภทที่เคยเก็บ ข้อมูลมาได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว แต่เชื่อว่าหลาย ๆ พื้นที่ยังมองเห็นคุณค่า และความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมชนิดนี้ และพยายามรักษาไว้ให้คงอยู่ คู่กับท้องถิ่นหรือชุมชน การเปลี่ยนรูปลักษณ์ไปบ้างนั้นก็ป็นธรรมชาติของ การเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่คน ภายนอกจำต้องเข้าใจ เพราะสถาปัตยกรรมเหล่านั้นล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และ เปลี่ยนไปตามชีวิตของผู้คนในแต่ละยุค ที่เป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่นั้น ๆ ให้สอดคล้องกับชีวิตและความเป็นอยู่จากรุ่นเก่าก่อนมาสู่รุ่น ปัจจุบัน และเตรียมส่งต่อไปยังอนาคตข้างหน้า การรักษาเรือนเก่าหรืออาคาร เก่าไว้นั้นเป็นภาระในการดูแลซ่อมแซมอย่างมาก การที่เจ้าของในพื้นที่ยัง รักษาเรือนเดิมหรืออาคารเดิมไว้ในลักษณะของการอนุรักษ์อาคาร จึงถือเป็น คุณูปการสำคัญต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่น่ายกย่องอย่างมาก และหวังว่า จะได้รับการช่วยเหลือจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อสืบทอดมรดกอันสำคัญนี้ให้คงอยู่ สืบไป

หวังว่าการนำเสนอข้อมูลในครั้งนี้จะเป็นส่วนช่วยย้ำให้เห็นถึงคุณค่า และภูมิปัญญาสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ให้ท้องถิ่นและชุมชน ได้ภาคภูมิใจ และนำไปสู่การดูแลสืบทอดมรดกอันสำคัญของชุมชน และคงจะเป็นการดีหากสิ่งนี้ได้ส่งต่อไปยังชุมชนอื่น ๆ ไม่เฉพาะภาคใต้ ได้รับรู้ถึง คุณค่าดังกล่าวมาทั้งหมด และย้อนกลับไปสำรวจท้องถิ่นของตน เพื่อให้มองเห็น มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้น และสืบสานให้เกิดการต่อยอดสร้างสรรค์ สืบไปด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมคือ คุณณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม คุณจันทรัตน์ เหมเวช และแบบสามมิติสำหรับการศึกษาค้นคว้า ครั้งนี้คือ คุณพริษฐ์ ผ่องประเสริฐ คุณณัชพล ไชยพิณิจ รวมถึงข้อมูลและการ สนับสนุนการศึกษาครั้งนี้จากสถาบันศิลปสถาปัตยกรรมไทยเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยศิลปากร ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เชิงอรรถ

¹ ข้อมูลที่นำเสนอได้มีการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมจากบทความเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้” ที่นำเสนอไว้ในการประชุมทางวิชาการเรื่อง “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย” จัดโดย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน 2543.

² เดิมชื่อน้ำหลวง ภายหลังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานชื่อตาปีให้ เพื่อให้ง่ายต่อการเรียกชื่อและถ่ายทอดความเข้าใจ เพราะเดิมชุมชนเรียกกันหลายชื่อต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ที่แม่น้ำไหลผ่าน.

³ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คาบสมุทรภาคใต้: อดีตถึงปัจจุบัน** (กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม, 2554), 1-14.

⁴ วนิดา พึ่งสุนทร, “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้,” ใน **ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย, 22-23 มิถุนายน 2543), 24.

⁵ ก่อนที่น้ำทะเลจะเพิ่มระดับจนสูงท่วมพื้นที่ราบหลายแห่งในสมัยต่อมา และสูงกว่าระดับปัจจุบัน 4.5 เมตร.

⁶ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คาบสมุทรภาคใต้: อดีตถึงปัจจุบัน**, 14-17.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 21-34.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 56.

⁹ เรื่องเดียวกัน, 59-77.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 78-79.

¹¹ เมืองพะโค่นั้นอยุธยาได้ส่งขุนนางมาสร้างวัดกลางเมืองคือ วัดพะโคะ ต่อมาพะโคะเสื่อมอำนาจลง ความเจริญได้ย้ายมายังบริเวณบางแก้วแทน.

¹² กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คาบสมุทรภาคใต้: อดีตถึงปัจจุบัน**, 29-31.

¹³ อมรา ศรีสุชาติ, **สายรากภาคใต้: ภูมิลักษณ์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554), 159-163.

¹⁴ โดยในระยะแรกพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ในนิยามมหาสังฆิกะเป็นที่นิยม ก่อนที่พุทธศาสนาฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์จะได้รับความนิยมในเวลาต่อมา ส่วนศาสนาอิสลามได้เข้ามายังพื้นที่แถบนี้และเติบโตอย่างกว้างขวางในราวพุทธศตวรรษที่ 21.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 180-184.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 165-168.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, 188-191.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 193.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 194-195.

²⁰ ดู อิศรชัย บวรณะอรจรณ์ และกุลพัชร เสนิงค์ ณ อยู่ธยา, “พัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดพัทลุง,” **หน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม** 28 (กันยายน 2556-สิงหาคม 2557): 199-236.

ในบทความได้แบ่งกลุ่มเรือนตามช่วงอายุเรือนที่เก่าแก่จนถึงในระยะเวลานับนานนัก สะท้อนเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมเศรษฐกิจ.

²¹ ดู ธนสันต์ เทพรรัตน์, “เรือนแพบก ภูมิปัญญาการอยู่อาศัยในพื้นที่น้ำหลาก อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดสุราษฎร์ธานี,” **หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย** 12 (มกราคม-ธันวาคม 2558): 120-139. ในบทความนำเสนอว่าเหลือเรือนลักษณะนี้เพียง 2 หลังเท่านั้น.

²² ดู ณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม, “เมืองสงขลาบอขาย: รูปแบบสถาปัตยกรรมพระอุโบสถ,” **หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย** 18, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564): 104-131. บทความชี้ให้เห็นถึงรูปแบบอุโบสถในเขตจังหวัดสงขลาที่ได้รับอิทธิพลจากส่วนกลางในช่วงอยุธยาปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อเนื่องมาจนถึงการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.

²³ ดู สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์, “การปรับตัวของวิถีชีวิตพื้นที่ปากน้ำในเรือนของชุมชนไทยพุทธกลุ่มทะเลสาบสงขลา,” **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์** 20, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2557): 71-116.

²⁴ วนิดา พึ่งสุนทร, “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้,” ใน **ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย**, 24-43.

²⁵ หลังจากที่ได้เข้าสำรวจข้อมูลเรือนไทยพุทธที่เกาะยอ เมื่อ พ.ศ. 2543 ยังมีให้เห็นอยู่หลายหลัง แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) เหลืออยู่ประมาณ 10 หลังเท่านั้น เพราะเรือนไม้โบราณยากต่อการดูแลรักษา ซึ่งจำเป็นต้องใช้ต้นทุนค่อนข้างมาก เนื่องจากวัสดุและแรงงานไม่สามารถหาได้ง่ายเหมือนเดิมแล้ว.

²⁶ ในเอกสารเดิมเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้” คือ เรือนหลังที่ 2 ของนายฮวดเฮ้ง กาลานุนส์.

²⁷ ในเอกสารเดิมเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้” คือ เรือนหลังที่ 1 ของนางเจสง เจาะและ.

²⁸ ในเอกสารเดิมเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้” มิได้กล่าวในรายละเอียดของอุโบสถทั้งสองหลังนี้ แต่ด้วยความโดดเด่นของความเป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ จึงนำมาปรับปรุงให้ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นถึงการใช้พื้นที่ การแบ่งพื้นที่ว่างภายในผ่านการใช้ระดับ และการปิดล้อมที่ว่างที่น่าสนใจ รวมถึงองค์ประกอบทางโครงสร้างที่ปรากฏในงานทั้งสองหลัง.

²⁹ ปัจจุบันสุเหร่าอาโหมมีการต่อเติมอาคารตามความต้องการใช้งานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในที่นี้จะเสนอรูปแบบเฉพาะในส่วนอาคารเดิมตามข้อมูลเดิมที่เคยรวบรวมไว้เท่านั้น.

³⁰ ศาลาโรงวัดโรจธรรม มีรูปแบบคล้ายกันกับศาลาโรงวัดหงสาราม อ.ปานาเระ จ.ปัตตานี.

³¹ ศาลาทำบุญของวัฒนธรรมไทยพุทธในภาคกลางมักจะทำระดับอาสนะสงฆ์สูงระดับเอว แยกการใช้พื้นที่อย่างชัดเจนมาก สะท้อนถึงสถานภาพทางสังคมที่ต่างกันหรือการให้คุณค่าของระดับชั้นทางสังคมที่มากกว่า ในขณะที่วัฒนธรรมไทยพุทธภาคใต้มิได้แยกโดยการยกระดับต่างกันมากนัก สะท้อนถึงความกลมกลืนและแสดงถึงความสัมพันธ์ที่พระและชาวบ้านมีต่อกันอย่างแนบแน่น.

³² อ้างอิงข้อมูลเรือนไทยมาตรฐานของภาคกลางนี้จากข้อมูลของ รองศาสตราจารย์ฤทัย ใจจงรัก ศิลปินแห่งชาติ ผู้ที่ได้สำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามของเรือนไทยภาคกลางมากกว่า 400 หลังคาเรือน และสรุปเป็นข้อมูลในหนังสือเรื่อง “เรือนไทยเดิม”.

³³ ดูข้อมูลเพิ่มเติมโดยละเอียดได้จาก วนิดา พึ่งสุนทร, “ระเบียบวิธีและการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีในงานปัจจุบัน,” **หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย** 2 (กรกฎาคม 2547): 32-51.

³⁴ ระดับในจุดนี้จะคล้ายกับช่องแมวลอดในเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นไปด้วยหลักทางโครงสร้างส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นประโยชน์ในการใช้งานร่วมด้วย ทั้งการระบายอากาศ และมุมมองที่เชื่อมต่อพื้นที่ระหว่างชั้นล่างและชั้นบน โดยในเรือนไทยภาคกลางจะเป็นระดับที่พอเหมาะกับการนั่งห้อยขาแบบสบาย ๆ ได้พอดี.

³⁵ แต่ก็ยังมีเรือนพื้นถิ่นในบางแห่งที่พบการสร้างเรือนบนฐานเสาอยู่เช่นกัน และแม้แต่ในวัฒนธรรมต่างชาติที่ใกล้เคียงก็ปรากฏพบลักษณะฐานเสาด้วย.

³⁶ ยังดูว่ามีขนาดเล็กกว่าช่องเปิดของเรือนไทยภาคกลาง แสดงถึงความต้องการช่องเปิดน้อยกว่ามาตรฐานที่คุ้นเคยกันในภาคกลาง.

³⁷ จันทรรัตน์ เหมเวช, “เรือนไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้,” **หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย** 3 (กันยายน 2548): 107.

³⁸ ไม่กระดานพาดบนรอดที่ยื่นเลยออกมาจากแนวฝาเรือนนี้เรียกว่า หน้านอ หรือเกยนอ.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, 107.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 108.

⁴¹ ชาวไทยมุสลิมที่มีสถานภาพทางสังคมสูง ทั้งโดยฐานะและตำแหน่งทางสังคมเช่นผู้นำชุมชน จะมีเรือนที่มีลักษณะจั่วเรือนประดับตกแต่งมากหลายชุดจั่ว ซึ่งจำนวนจั่วที่มากชุดนั้นนอกจากจะบอกถึงสถานภาพดังกล่าวแล้ว ศิลปกรรมการประดับตกแต่งประกอบเครื่องหลังคาจั่วหรือลวดลายฉลุที่ปรากฏในองค์ประกอบเรือนส่วนอื่น ๆ ยังแสดงถึงสถานภาพทางสังคมด้วยเช่นกัน ยังมีการต่อ

เรือนออกไปมากเท่าใด ก็จะต้องเห็นชัดถึงขนาดครอบครัวที่ใหญ่โตมากเท่านั้น และด้วยข้อบัญญัติทางศาสนาที่ทำให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้ 4 คน จึงทำให้ครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนต่อเรือนออกไปเป็นอีกหลายชุด เพื่ออยู่อาศัยร่วมกัน เราจึงได้เห็นขนาดเรือนที่ขยายมากออกไปตามจำนวนภรรยาและบุตรที่มีของบ้านหลังนั้น.

⁴² ลักษณะของฐานเสาไม้ที่มีการทำเป็นบัวปุนรองรับนี้มีตัวอย่างในที่อื่น ๆ ด้วย เช่น อุโบสถวัดทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง.

⁴³ แต่ทั้งนี้งานอาคารเครื่องก่อก็อาจทำเป็นบัวที่ฐานเสาได้เช่นกัน ซึ่งเป็นลักษณะของงานตกแต่งที่อาจเลียนแบบเครื่องไม้ หรือเพียงเพื่อความสวยงามก็ได้ เพราะวัดบางแห่งที่เป็นเครื่องปูนมีปรากฏฐานบัวปุนประดับโคนเสาอยู่ด้วย.

Bibliography

Amara Sri Suchart. *sāi rāk phāk tai: phūm lak rūp lak cīt lak* [Southern root lineage: Ecological physical and psychological]. Bangkok: Thailand Research Fund, 2011.

Department of Religious Affairs, Ministry of Culture. *khāpsamut phāk tai: ‘adīt thung patchuban* [Southern Peninsula: Past and present]. Bangkok: Ministry of Culture, 2011.

Isarachai Buranaut and Kullaphut Seneevong Na Ayudhaya. “phatthanākān khōng rūpbæp sathāpattayakam phūn thin thīyū āsai lumnam thalēsāp Songkhla nai khēt cāngwat Phatthalung [Development of vernacular dwelling house in Songkhla Lake Basin, Pattalung Province].” *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment* 28 (September 2013-August 2014): 199-236.

Jantararat Hemvej. “rūan Thai Mutsalim bæp praphēnī nai sī cāngwat chaīdæñ phāk tai (Pattānī Yalā Narāthiwat læ Satūn) [The traditional Thai Muslim houses in 4 southern provinces of Thailand (Pattani Yala Narathiwat and Satun)].” Master Thesis, Silpakorn University, 2001.

_____. “rūan Thai Mutsalim nai sī cāngwat chaīdæñ phāk tai [Traditional Thai Muslim houses in 4 southern provinces of Thailand].” *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture* 3 (September 2005): 102-111.

Kriengkrai Kerdsiri. “‘ong rūām phūm that watthanatham chumchon læ sathāpattayakam phūn thin rūan thīyū āsai nai lumnam thalēsāp Songkhla [Holistic cultural landscapes of community and vernacular architecture in the area of Songkhla Lake Watershed].” *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture* 11 (September-December 2014): 176-213.

Kreangkrai Kirdsiri, Pattrapon Vetayasuporn and Tippawan Tangpoonsupisiri. “sangwānwatthanatham moṛadok phut sinlapa sathāpattayakam hæñg khāpsamut phāk tai: sakkayaphāp rūām nai kān sanōē chū bæp rūām klum sū sēnthāng moṛadok lōk [Cultural route of Buddhist art and architectural heritage in Southern Thai Peninsular: Opportunities for world heritage serial nomination].” In *Architectural Paradigms 2015*:

Proceeding of National Academic Conference, 23-44. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2015.

Language and Cultural Centre, Srinakharinwirot University, Songkhla. **lōkkathat Thai phāk tai [Southern Thailand's worldview]**. Songkhla: Srinakharinwirot University, Songkhla, 1978.

Nattanepon Noisaheam. “kānsuksā satsūān rūān mongkhonlasūt tambon kō yō, c̣hāngwat Songkhla [A study on the proportion of vernacular house in Koa Yo, Songkhla Province in accordance to Mougkolsutara oral literature].” Master Thesis, Silpakorn University, 2003.

_____. “mūāng Songkhla bōyāng: rūpbāp sathāpattayakam phra ‘ubōsot [Mueang Songkhla Bo Yang: Architectural styles of ordination halls (*Ubosot*)].” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 18, 2 (July-December 2021): 104-131.

Prathoom Chumpengpan. **prawattisāt ‘ārayatham phāk tai læng prawattisāt læ bōrān nakhadī thī samkhan nai prathēt Thai [History and civilization of Southern Thailand: Significant historical and archeological sites of Southern Thailand]**. Bangkok: Suweeriyasarn Press, 2002.

_____. **sinlapa watthanatham phāk tai: wāduai phūmisāt prawattisāt bōrān nakhadī sinlapa phāsā watthanatham praphēnī phūnbān: khrop khruāng rūāng mūāng tai [Southern arts**

and culture on geography history, archaeology, art, language, culture and folk tradition: complete information on southern cities of Thailand]. Bangkok: Suweeriyasarn Press, 2005.

Supawadee Chuapram and Ornsiri Panin. “kān prap tuā khōng withī chīwit phūn thin thī prākot nai rūān khōng chumchon Thai phut klum thalēsāp Songkhla [Adaptability of local living in vernacular houses: Buddhist Thai communities of Songkhla Lake Basin].” **Songklanakarin Journal of Social Sciences and humanities** 20, 2 (April-June 2014): 71-116.

Tanasun Tapparat. “rūānphāe bok phūmpanya kān yū ‘āsai nai phūnthī nam lāk ‘amphoe khīrī rat nikhom c̣hāngwat surāsotthānī [Ruean Pae Bok: Wisdom of living in flooding area of Kiriratnikom District, Suratthani Province].” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 12 (January-December 2015): 120-139.

The Institute for Southern Thai Studies, Srinakharinwirot University, Songkhla. **sārānukrom watthanatham phāk tai Phō, Sō, sōngphanhārōiyīsipkāo lem hā [The encyclopedia of Southern Thai culture, vol.5]**. Bangkok: Amarin Printing, 1986.

_____. **sārānukrom watthanatham phāk tai Phō, Sō, sōngphanhārōiyīsipkāo lem kao [The encyclopedia of Southern Thai culture, vol.9]**. Bangkok: Amarin Printing, 1986.

The Institute for Southern Thai Studies,
Srinakharinwirot University, Songkhla.
sārānukrom watthanatham phāk tai
Phō,So, sōngphanhārōiyīsipkāo
lem sōng [The encyclopedia of
Southern Thai culture, vol.2].
Bangkok: Amarin Printing, 1986.

Wanida Phungsoonthorn. “rabiāp withī læ kān
‘ōkbæp sathāpattayakam Thai praphēnī
nai ngān patchuban [The art of designing
comtemporary Thai Buddhist style
architecture].” **NAJUA: History of
Architecture and Thai Architecture**
2 (July 2004): 32-51.

. “sathāpattayakam phūn thin phāk
tai [Southern vernacular architecture].”
In **On the diversity of Thai vernacular
houses**. 2nd ed., 24-43. Bangkok:
Faculty of Architecture, Silpakorn
University, 2001. Proceeding of the
National Academic Conference, June
22-23, 2001.

Wanida Phungsoonthorn, and others. “kānsuksā
rūpbæp sathāpattayakam bōriwēn
thalēsāp Songkhla [A study of
architectural styles around Songkhla
Lake].” **NAJUA: Architecture, Design
and Built Environment** 16 (January
1999): 45-92.